

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie

Bakalářská práce

Životní hodnoty během pandemie Covid-19

Vypracovala: Anežka Hansalová

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Mrhálek, Ph.D.

České Budějovice, 2022

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

University of South Bohemia in České Budějovice
Faculty of Education
Department of Psychology

Bachelor thesis

Life values during the Covid-19 pandemic

Author: Anežka Hansalová

Supervisor: Mgr. Tomáš Mrhálek, Ph.D.

České Budějovice, 2022

Bibliografické údaje

Název práce: Životní hodnoty během pandemie Covid-19

Jméno a příjmení autora: Anežka Hansalová

Studijní obor: Psychologie

Pracoviště: Katedra psychologie

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Tomáš Mrhálek, Ph.D.

Rok obhajovy bakalářské práce: 2022

Počet stran a znaků: 80 stran s 101 930 znaky (včetně mezer)

Počet titulů použité literatury: 83

Hansalová, A. Životní hodnoty během pandemie Covid-19. České Budějovice 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra psychologie. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Mrhálek, Ph.D.

Klíčová slova: hodnoty, Schwartzova teorie hodnot, hodnotová orientace, vliv pandemie Covid-19

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne _____

.....

Hansalová Anežka

Poděkování

Ráda bych chtěla poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Mrhálkovi, Ph.D., za poskytnutí informací, odbornou pomoc a konzultace, které mi pomohly tuto práci vytvořit. Také bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří si našli čas a vyplnili dotazník, bez kterého by práce nemohla vzniknout.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá vlivem pandemie Covid-19 na hodnoty české společnosti. Teoretická část se věnuje shrnutí dosavadních poznatků o hodnotách, a poté se na hodnoty zaměřuje optikou koncepce hodnot dle Shaloma Schwartze. V teoretické části je také uvedeno, jaký vliv měla pandemie na společnost. Empirická část je zpracována kvantitativním způsobem. Výzkumu se zúčastnilo 300 respondentů, kteří byli porovnáváni za pomoci Mann-Whitneyho testu s výsledky hodnot před pandemií projektu European Social Survey z roku 2018. Práce přichází s výsledky, že pandemie změnila hodnoty lidí a ukazuje, jakým způsobem se hodnotová orientace české společnosti proměnila. Práce hledá také souvislosti změn hodnot po pandemii a zaměřuje se na pohlaví, kde však vliv změn nespatřuje.

Abstract

The bachelor's thesis focuses on the impact of the Covid-19 pandemic on the values of Czech society. The theoretical part is dedicated to summarizing the current knowledge about values and the next chapter focuses on the specific concept of values according to Shalom Schwartz. The theoretical part also shows the impact that the pandemic had on society. The empirical part is processed in a quantitative way. Three hundred of respondents participated in the research and they were compared by using the Mann-Whitney test with the results of values „before the pandemic“ of the European Social Survey project from 2018. The work comes with the results that the pandemic has changed people's values and shows how the value orientation of Czech society has changed. The work also looks for connections to changes in values after the pandemic and focuses on gender, where, however, the impact of the changes is not seen.

Obsah

Úvod	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	2
1 Hodnoty	3
1.1 Problematika vymezení pojmu hodnota	3
1.2 Psychologické vymezení pojmu hodnota	3
1.3 Hodnotová orientace	5
1.4 Procesy vzniku, vývoje a změny hodnot	7
1.5 Klasifikace hodnot	8
2 Koncepce hodnot dle Shaloma Schwartz	10
2.1 Typologie hodnot dle Shaloma H. Schwartz	11
2.2 ESS (European Social Survey)	16
3 Vliv pandemie na člověka	16
3.1 Sociální izolace (lockdown, karanténa)	17
3.2 Trauma	18
3.3 Stres	20
3.4 Posttraumatický stres	20
3.5 Pandemie jako vnímaná hrozba	21
3.6 Posttraumatický rozvoj člověka	22
II. PRAKTICKÁ ČÁST	25
4 Cíl práce	26
5 Metodika	26
5.1 Výzkumný design	28
5.2 Výzkumný soubor	28
6 Výsledky	31
7 Diskuze	44
8 Závěr	48
Použitá literatura	49
Přílohy	54

Úvod

K tématu bakalářské práce mě vedly otázky, které jsem si pokládala během celé pandemie Covid-19. Hlavním tématem těchto otázek bylo, zda lidí takto náročná životní situace osobnostně změnila. Vedla jsem debaty se svými bližními, zda si cení více zdraví, zda chtějí být státem více chráněni nebo zdali např. pocítili větší důležitost semknutí rodiny.

Pandemie bylo období pro všechny nové a náročné. Jako studentka psychologie vnímám určitou povinnost využít těchto okolností a změn, které ve společnosti nastaly, k hlubšímu psychologickému prozkoumání.

První teoretická část je věnována hodnotám. Hodnoty řídí naše chování a většina lidí se nad nimi v běžném životě ani nepozastaví. S našimi hodnotami se setkáme teprve ve chvíli, kdy nám přestanou být užitečné a je třeba je pozměnit. Většinou se tak děje během náročných životních situací. Tato práce vychází z předpokladu, že pandemie je jednou z těchto krizí.

Na začátku se snažím vysvětlit, proč je vymezení pojmu hodnota problematické, poté se ho snažím psychologicky uchopit a vymezit. Vysvětluji, jak hodnoty vznikají, vyvíjí se a jak změny hodnot u člověka probíhají. Dále vysvětluji pojem hodnotová orientace a uvádím některé populární klasifikace hodnot.

V druhé části se soustředím na teorii hodnot Shaloma H. Schwartze a na jeho metody, které pro svůj evropský výzkum hodnot používá. Jeho metodu PVQ-21 jsem pro účely této bakalářské práce modifikovala do podoby, aby dokázala odpovědět na položené výzkumné otázky, kterými jsou *Jaké hodnoty se změnily v hodnotové orientaci lidem z důvodu pandemie? Jaké životní hodnoty se z důvodu pandemie považují nyní za nejpodstatnější? S čím souvisí změny hodnot v souvislosti s pandemií?*

Třetí část je věnována vlivu pandemie na člověka. Zde je podrobnější popis toho, jakým způsobem pandemie zasáhla do našich životů a jaký vliv na hodnoty měla a co pandemie na člověku způsobila. Popisuji zde restriktce s pandemií spojené, následky lockdownu a nařízené karantény, rozepisuji se o pandemii jako traumatu a soustředím se na následky jako je stres. V kapitole posttraumatický stres se snažím vysvětlit, proč kvůli traumatu vznikají psychické poruchy, v kapitole zaměřené na posttraumatický růst zase poukazuji na to, že i náročná životní situace, ačkoliv se zdají jakkoliv bezvýchodné, s sebou mohou nést pozitiva, které mohou změnami člověka na životní cestě posunout dál.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Hodnoty

1.1 Problematika vymezení pojmu hodnota

Pojem hodnota je skloňován v mnoha společenských disciplínách. Zájem o pochopení tohoto pojmu není pouze v psychologii, ale také např. v sociologii, filozofii či pedagogice.

Hodnotami se zabývali ve spojení s morálkou, dobrem a zlem nebo krásou už starořeční filozofové, nicméně ucelené zkoumání hodnot ve filozofii se objevuje až na přelomu 19. a 20. století. Filozofická disciplína zabývající se hodnotami se jmenuje axiologie. V tomto pojetí jsou hodnoty chápány jako veškeré lidské jednání a poznání. Není to pouze to nutné, potřebné či užitečné, ale také to, čeho si vážíme, co ctíme a milujeme. Filozofie se snaží přijít s odpovědí na otázku, které hodnoty jsou nejvyšší, nejnižší a jaké hodnoty by měl člověk vyznávat (Dobrovolská & Dublinský, 1981).

Sociologie se zase na hodnoty kouká v souvislosti s normami. Pokud je norma institucionalizovaná hodnota, je poté mezi hodnotou a normou rozdíl v tom, že hodnota je spojena s poznáváním a motivací a není sankcionována.

Přestože o hodnoty zájem odborníků a veřejnosti roste čím dál víc, není vyvinuta obecná teorie, ani ucelená koncepce jednotlivých aspektů hodnot, která by mohla být užita pro vyvození a ověření hypotéz o hodnotových osnovách chování člověka. Jednotlivé psychologické školy přicházejí s koncepty a názory, které si často konkurují či přímo protirečí (Cakirpaloglu, 2009).

Výzkum hodnot v minulém století trpěl nejednotnou koncepcí a nespolehlivými empirickými metodami měření (Rohan, 2000). Nynější teoretický a metodologický vývoj však postoupil vpřed a výzkum hodnot znovu ožil (Schwartz, 1997). Cakirpaloglu (2009, s. 11) ve své knize Psychologie hodnot tvrdí, že *„za předpokladu, že v budoucnu dojde k vybudování integrované hodnotové koncepce, není pochyb o tom, že jednotlivé koncepce uvnitř širších teoretických celků budou základním kamenem takovéto soustavy.“*

1.2 Psychologické vymezení pojmu hodnota

Jelikož neexistuje jednotná teorie o hodnotách a většina společenských věd se na hodnoty dívá z jiného pohledu, věnuji tuto práci psychologickému pohledu. Psychologie se zabývá

hodnotami ve smyslu, jaké hodnoty lidé mají a z jakého důvodu. V psychologii se můžeme setkat s problematikou hodnot především v sociální psychologii a psychologii osobnosti.

Pavlas (2008) tvrdí, že psychologie také nemá jednotný názor, co pojem hodnota přesně znamená. Odlišnost v definování hodnot v sobě odráží odlišné přístupy, kritéria a empirické zkušenosti psychologů. Dohady o obecnou koncepci vedou psychology k tomu, že by měl být vytvořen specifický psychologický směr, který by nesl název „psychologie hodnot.“

Psychologická literatura nabízí spoustu definic, jakým způsobem můžeme hodnoty pochopit. Zde jsou uvedeny některé z hlavních:

„Vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojením jeho potřeb, zájmů.“ (Hartl & Hartlová, 2004, s. 192)

„Hodnota je výsledkem aktu hodnocení, které je bytostnou součástí lidského myšlení a prožívání, jeho prostřednictvím vyjadřuje člověk svůj vztah ke světu“ (Kraus, 2006, s. 59)

„Psychologicky jsou hodnoty jistým zobecněním snahových tendencí člověka, opírající se o jeho zkušenosti a ideje, jsou tedy zpravidla formovány každým jedincem z jeho subjektivního hlediska“ (Čačka, 2002, s. 332).

„Trvalé přesvědčení, že určitý způsob chování je osobně a sociálně vhodnější než jiný způsob chování. Jakmile je hodnota zvnitřněna, stává se vědomě či nevědomě normou nebo kritériem pro jednání, pro rozvoj a udržování postojů vůči důležitým předmětům a situacím, pro ospravedlnění vlastního i cizího jednání či postojů, pro morální posuzování sebe a druhých a pro srovnávání sebe s druhými“ (Dvořáková, 2008, s. 42).

Z těchto psychologických definic se může vyvodit, že hodnoty jsou subjektivní, tedy že každý má hodnoty odlišné. Hodnoty jsou něco, co považuje člověk za důležité, vhodné, žádoucí a dobré. Vlastním hodnotám poté přiřazuje určitou váhu a důležitost. Díky nim se určitým způsobem člověk chová a morálně hodnotí sám sebe a svět, ve kterém žije.

Je důležité také zmínit, že hodnoty jsou pro člověka předmětem usilování. Díky nim dostává život smysl. Na základě našich osobních hodnot se rozhodujeme, měříme své volby a přemýšlíme, jakým způsobem budeme jednat. Člověk se podle hodnot vztahuje ke světu, lidem a životu. (Göbelová, 2006)

Na světě se nenachází člověk bez hodnot, protože člověk bez hodnot by nebyl schopen jednat dle vlastního úsudku.

Hodnoty prožíváme jako stavy nebo situace, které bychom chtěly prožívat, ze kterých máme nějaké uspokojení. Když je prožíváme, jsme naplněni pocitem štěstí. Pokud se člověku, který má vysokou hodnotu úspěchu, bude dařit v práci a nebude mít kvůli tomu čas na svého partnera, bude z toho mít pravděpodobně větší uspokojení, než člověk, pro kterého je láska důležitější hodnotou (Schwartz, 2012)

Na konec této kapitoly přidávám závěry Hudečka (1986, s. 48 – 49, cit. dle Šmídová), kde shrnuje vymezení pojmu hodnota:

1. Hodnota jako sociální fenomén, který existuje v dialektickém vztahu objekt-subjekt
2. Hodnota jako element sociálního prostředí, ve kterém jedinci a skupiny zaujímají hodnotové postoje
3. Hodnota stimuluje chování a jednání – má význam na motivační stránku osobnosti
4. Hodnoty hrají důležitou roli v životě člověka – neustálá snaha o jejich dosažení
5. Některé hodnoty mají trvalý charakter pro přežití lidského rodu, jsou neměnné a důležité pro každou společnost a každého jedince
6. Hodnoty ovlivňují způsob vztahování se ke světu a k sobě samému, ovlivňují naše chování, rozhodování a postoje. Hodnoty jsou integrovány do osobnosti každého jedince.

1.3 Hodnotová orientace

Jak už zde bylo napsáno, neexistuje člověk bez hodnot. Každý člověk však přikládá odlišným hodnotám jinou váhu. Dle těchto vah se poté vytváří hierarchické uspořádání, hodnotový systém nebo také hodnotová orientace.

Každý člověk má svou vlastní individuální hodnotovou orientaci. Subjektivně přikládá některým hodnotám větší význam než jiným. V popředí jsou ty hodnoty, které jsou nejdůležitější a mají na osobu nejvýraznější vliv. Na konci jsou zase opakem ty hodnoty, které nejsou pro člověka tak významné a člověku na nich nezáleží (Nakonečný, 2009)

Hodnotová orientace je komplementární proces, který vzniká v průběhu života člověka a je podmínkou k utváření individuální identity. Jak uvádí Horák (1996) hodnotová orientace je výběrová zaměřenost subjektu na tvorbu a užívání hodnot. Hodnoty se mezi sebou prolínají, podmiňují a orientují. Hodnotová orientace nám může být jakýmsi kompasem, který nám dává přehled o hierarchii a návaznosti určitých hodnot navzájem na sebe. Bez hodnotové

orientace bychom nebyli schopni dojít k nonkonformnímu rozhodnutí a rozhodovali by za nás ostatní lidé.

Pavlasova teorie (2008) zmiňuje názor, že na hodnotovou orientaci má vliv prostředí, do kterého se člověk narodí. Primární skupina (rodina), sekundární skupina (vzdělání) a terciální skupina (zaměstnání) působí za pomoci postojů, názorů a různých mínění. Člověk porovnává své hodnoty a je ovlivňován hodnotami ostatních. Výzkumy věnující se hodnotovým orientacím dokázaly, že lidé žijící ve stejném společenství vykazují podobné hodnotové orientace (Velehradský, 1978). Jedním z výzkumů potvrzující tuto tezi může být např. výzkum z roku 1998, který srovnával hodnotovou orientaci Maďarů a Čechů. Zde se ukázalo, že Češi mají v hodnotové orientaci jako nejdůležitější zdraví, dobré vztahy a poté zaměstnání. Oproti tomu Maďaři dávají přednost finanční jistotě a jistotě v práci před dobrými vztahy (Kolman, 1998). Z toho vyplývá, že ačkoliv má každý člověk svou individuální orientaci, je třeba se také soustředit na hodnotovou orientaci společnosti, ve které jedinec žije, protože ta má na jedince velký vliv. Toto soustředění na hodnoty společnosti probíhá díky výzkumům projektu ESS (viz. kapitola 2.2).

Mikšík (2007, cit. dle Škoda, 2016) prosazuje názor, že jedinec svou hodnotovou orientaci představuje činností. Pokud se soustředíme na vervu, kterou do různých činností jedinec vkládá, můžeme se o jeho hodnotách zprostředkovaně mnoho dozvědět. Hodnotová orientace bude z velké části předpovídat, s čím je člověk spokojen a s čím naopak není; co dělá a jak se rozhoduje. Pokud jsou hodnoty v konfliktu, může vzniknout tenze, která vytváří psychickou nepohodu. Taktéž i to, pokud nejsou důležité a silné hodnoty v hodnotové orientaci uspokojovány, může mít negativní dopad na lidskou psychiku.

Hodnotová orientace neobsahuje pouze existující hodnoty, ale také ty, kterých jedinec touží dosáhnout. Hodnotová orientace má tedy významnou motivační složku, která člověka motivuje k chování (Dobrovolská, 1981). Sak (2004) s touto teorií souhlasí, potvrzuje jí a hodnotovou orientaci popisuje jako zdroj energie. Hodnotová orientace spolu s postoji a potřebami vytváří základ pro motivaci k určitému chování (motivační cíle hodnot viz. tabulka č. 1).

Člověk z těchto informací může usoudit, že je výhodné poznat hodnotovou orientaci člověka. Díky ní můžeme pochopit rozhodování a chování lidí kolem nás. Chování a rozhodování je jakýmsi vzhledem do hodnotové orientace (Kon, 1971)

1.4 Procesy vzniku, vývoje a změny hodnot

Původně byly hodnoty brány za stabilní a vznikající bez kontextu (Wet, 2019). Nyní se psychologové spíše shodují, že hodnoty odrážejí změny v prostředí a vnější okolnosti.

Většina psychologů zabývajících se hodnotami se shoduje na důležitosti socializačního procesu během utváření hodnotové orientace. Během tohoto procesu získáváme soubor přesvědčení, co je pro nás dobré či špatné. Jedinec internalizuje a přejímá hodnoty vědomě i nevědomě od autorit během celého socializačního procesu. Hodnoty přejímá takové, které jsou ve skupině, ve které se nachází, zrovna vyznávány. V dětství na jedince působí především rodiče, dále poté socializační instituce jako je škola, zde také vrstevníci a přátelé (Havlíčková, 2009). Dle Gruseca a Goodnowa (1994, cit. dle Kavalíř, 2005) se dá tento proces rozfázovat. V první fázi dochází ke vnímání hodnot, které vyznávají rodiče. Toto vnímání může být buď pochopeno správně nebo klamně. Během druhé fáze dítě hodnoty buď přijme či nepřijme. Tento dvoustupňový princip probíhá v setkávání se s každou autoritou. Z toho se dá vyvodit, že hodnoty přejímáme a integrujeme celý život díky vlivům autorit, výchovy a vzdělání.

Kromě vnějších činitelů, ale ovlivňují proces vzniku hodnot také vnitřní dispozice jedince. Temperament, souhrn vrozených rysů osobnosti, má na hodnotovou orientaci také vliv, stejně jako to, zda jsme muž či žena (Osecká, Řehulková & Řehulka, 1991).

Hnilica (2007) zdůrazňuje, že vývoj hodnot nelze vysvětlit pouze socializací. Podílí se na něm také zrání a procesy, které souvisejí s vnitřní dynamikou systému hodnot.

Psychologie užívá modely, kterými by se změna a vývoj hodnot dala vysvětlit. Jsou jimi model kohort, model historických událostí a model zrání (Inglehart, 1985). Empirické výzkumy těchto modelů jsou průřezové (transversální, jednorázové) či longitudinální (dlouhodobé). Analýza dat nedokáže najít rozdíl mezi jednotlivými faktory, protože průřezový výzkum zaměřuje vliv kohorty a zrání, longitudinální výzkum zase vlivy historie a zrání. Tyto faktory jsou obvykle operacionalizovány pomocí stejné proměnné – času, proto je nemožné zkoumat všechny tři faktory v jednom projektu najednou. Během výzkumů jsou proto zkoumány pouze faktory kohorty a historické události, faktor zrání je z projektu vyřazen (Hnilica, 2007)

Změny hodnotové orientace odůvodněné modelem kohort (střídání kohort & standardní životní cyklus): Ryder (1965, cit. dle Hnilica, 2007, s. 438) vysvětluje model kohort jako

„kategorie jedinců v rámci určité populace (kultury), která prochází klíčovými životními etapami ve stejném věku.“ Jsou to jedinci, které potkali podobné životní události v podobném věku. Příkladem těchto životních událostí může být např. nástup ve stejném věku do mateřské školy, prožití pandemie Covid-19, svatba v podobném věku apod. Díky prožití stejných událostí se předpokládá, že hodnoty jedinců budou podobné (Davis, 2004). Tento model se rozlišuje do dalších dvou základních verzí. První verzí je střídání kohort. Podle tohoto modelu v dětství a dospívání dochází ke kulturnímu imprintingu, který je ovlivněn vzděláním a ekonomickými poměry. V dospělosti jsou poté hodnoty celé kohorty ustálené. Jelikož si každá kohorta prochází během dětství a dospívání jinými životními podmínkami, je v dospělosti každá kohorta odlišná. Hodnoty společnosti se dle tohoto modelu střídají díky změně kohort (Inglehart, 1971) . Druhou verzí tohoto modelu kohort je standardní životní cyklus. Dle tohoto přístupu se v průběhu života kohortám mění hodnoty stejným způsobem a rozdíly mezi kohortami neexistují. Tento přístup nevysvětluje změny hodnot ve společnosti (Alwin, 1990). Rozdíly mezi kohortami se dají v obou případech vysvětlit sdílenou zkušeností (Hnilica, 2007).

Změny hodnotové orientace odůvodněné modelem historických událostí: Historickou událostí se v tomto modelu míní ta událost, která postihla některé nebo všechny kohorty (v jiné životní etapě). Hodnoty společnosti se mění následkem těchto historických událostí (Bender, 1958, cit. dle Hnilica, 2007)

Jak zde bylo napsáno, vnější okolnosti a změny v prostředí mění člověka a jeho hodnoty. Pandemie Covid-19 a restrikce spojené s lockdownem by se za tyto vnější okolnosti a změny v prostředí daly považovat (Bardi & Goodwin, 2011, cit dle Bonetto, Dezechache & Nugier, 2021).

1.5 Klasifikace hodnot

Jelikož není jednotná definice pojmu hodnota, neexistuje ani jediná její klasifikace. V literatuře tedy můžeme narazit na dělení hodnot dle různých kritérií.

Mezi jednu z nich můžeme řadit klasifikaci dle pohledu logoterapeuta Viktora E. Frankla (2006), který věřil, že s pomocí hodnot naplňujeme svůj životní smysl. Frankl rozdělil hodnoty na tři základní skupiny – hodnoty tvůrčí, zážitkové a postojové. Lidé s tvůrčími hodnotami hledají svůj smysl života skrze práci, lidé

s hodnotami zážitkovými hledají svůj smysl skrze estetické prožitky a hodnoty postoje se v člověku projevují v tom, jaký zvolí postoj vůči osudu a tragické triádě. Tragickou triádou se myslí vina, utrpení a smrt.

Charles Morris (1956) vytvořil model hodnotového pole. Dle tohoto modelu nejsou hodnoty vrozené, ale jsou získané působením mnoha vlivů. Tyto vlivy pokládá za prostorové pole, které se protínají a tím vytváří ve svých průsečících hodnotové preference jedinců. Na základě tohoto modelu rozdělil hodnoty na operativní, konceptualizované a objektivní. Hodnoty operativní upřednostňují určité konkrétní objekty před jinými, konceptualizované hodnoty jsou spjaty s vědomím, symbolizovaným objektem a jde u nich o cíl a o to, co má být dosaženo. Poslední jsou hodnoty objektivní, ty se projevují v konkrétním jednání bez ohledu na zohledňovanou skutečnost (Dobrovolská, 1981).

Další, kdo se zabýval klasifikací hodnot byla Stanislava Kučerová (1996), která rozdělila hodnoty dle dimenzí, v nichž člověk prožívá sebe a okolní svět. Pojmenovala je životní, sociální, civilizační a duchovní. Hodnoty životní (vitální) souvisí primárně s fyziologickými potřebami, sociální hodnoty se týkají lidských vztahů a vztahu k sobě samé, civilizační hodnoty existují díky společenským organizacím, komunikaci a vyspělé technice a duchovní hodnoty se zabývají otázkami smyslu života a podstaty bytí.

Teorie Miltona Rokeache chápe hodnoty jako hybnou sílu jednání člověka a hodnoty rozděluje do dvou skupin. Instrumentální hodnoty používáme k dosažení stavu, který hodnotíme jako významný či důležitý. Dle něj volíme chování takové, které nám dosažení cíle umožní. Terminální hodnoty jsou konečné stavy (cíle či ideály), kterých se snažíme za pomoci instrumentálních hodnot dosáhnout. Tyto hodnoty určují aktuální a budoucí cíle osobnosti (Cakirpaloglu, 2004).

2 Koncepce hodnot dle Shaloma Schwartze

Tato bakalářská práce vychází z konceptu a práce sociálního psychologa Shaloma H. Schwartze, profesora na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, mezikulturního výzkumníka, který se zasloužil o vytvoření teorie základních lidských hodnot, kterou představuje ve své knize *Theory of basic human values* (Teorie základních lidských hodnot).

Schwartzova výzkumá práce, která započala v osmdesátých letech minulého století, měla sloužit k vysvětlení hodnotové preference jednotlivců ovlivněných sociálními zkušenostmi, podle sociální stratifikace a také podle jejich jedinečné osobní zkušenosti (zde může být příkladem imigrace). Další ambicí bylo zjistit, které hodnoty mají vliv na jaký druh chování, postoje člověka nebo třeba politické, náboženské nebo enviromentální jednání. Schwartz se snažil také zjistit, zda existuje univerzální hodnotová struktura, která by byla společná a užitečná všem lidem – jeho projekty se proto zaměřovaly na problematiku mezikulturních a mezinárodních rozdílů (Řeháková, 2006).

Jeho metody k měření hodnových orientací jsou jedny z nejpoužívanějších, zvláště Dotazník hodnotových portrétů (Portrait Values Questionnaire – PVQ). Modifikaci tohoto dotazníku jsem využila pro výzkumnou činnost i v této práci.

S.H.Schwartz vytvořil dvě metody, které jsou mezi sociálními psychology velmi ceněny. Prvním z nich je SVS (Schwartz Value Survey). Ten má 57 položek seskupených do 11 subškál: Konformita, Tradice, Benevolence, Univerzalismus, Sebesměřování, Stimulace, Hédonismus, Úspěch, Moc, Bezpečnost a Duchovnost. Respondent poté odpovídá, dle svého uvážení, jak je pro něj v životě každá položka (hodnota) důležitá. Odpovídá na devítibodové škále Likertova typu (1 jako protiklad mých hodnot a 7 jako extrémní důležitost v mém životě). Tento dotazník se pyšní svou vysokou mírou reliability, dobrým obsahem, správnou konstrukcí a validitou. Ověřen byl už v 47 jazycích. (Kusurkar, 2015) Nicméně, pro vyplnění dotazníku k zjištění hodnot je vyžadována vysoká úroveň abstraktního myšlení. Působí proto problémy lidem s nižším vzděláním, mládeži a zemím, kde není kladen důraz na abstraktní myšlení. Vyplňování je také časově náročné. Druhou metodou, kterou proto Schwartz vyvinul, byl PVQ (Portrait Values Questionnaire). Tato metoda by měla

být konkrétnější a časově méně náročná. Měří stejných 10 hodnot jako SVS. PVQ obsahuje portréty, se kterými se buď člověk ztotožní či ne (Řeháková, 2006).

2.1 Typologie hodnot dle Shaloma H. Schwartz

Schwartz definuje hodnoty jako hluboce zakořeněné, abstraktní motivy, které řídí, ovlivňují a vysvětlují postoje, názory, normy a chování. (Schwartz, cit. dle Schusterová, 2008). V literatuře Schwartz zdůrazňuje několik vlastností, které hodnoty mají. Řeháková (s. 108, 2006) je shrnuje tímto způsobem: Hodnoty jsou dle Schwartz pojmy nebo přesvědčení, které se vztahují k žádoucím koncovým stavům nebo chování. Dokážou přesáhnout specifické situace a řídit výběr nebo ohodnocení chování jevů. Všechny naše hodnoty jsou uspořádány dle důležitosti do hodnotové orientace člověka a jejich primárním obsahovým aspektem je typ cíle nebo motivačního zájmu, který vyjadřuje.

Schwartz koncipoval hodnoty na deset základních, ke kterým za pomoci empirických šetření (faktorové analýzy) dospěl (Schwartz, 1992). Hodnoty jako *Samostatnost*, *Univerzalismus*, *Benevolence*, *Konformismus*, *Tradice*, *Bezpečnost*, *Moc*, *Úspěch*, *Požitkářství* a *Stimulace* se dají znázornit v kruhovém diagramu.

Zde je uvedena bližší definice deseti hodnot:

1. Samostatnost (self-direction): hodnota charakterizující se nezávislostí mysli, svobodou v rozhodování a jednání. Důležitá je zde kreativita a zvědavost. Vychází z potřeby mít kontrolu nad situací, potřeby autonomie a nezávislosti.
2. Univerzalismus (universalism): typ, který v sobě nese prvky bývalých typů „zralost“ a „pro-sociální“. Pro tento typ je motivací pochopení, poznání, uznání, tolerování a ochrana všeho živého.
3. Benevolence (benevolence): typ, který v sobě nese bývalý „pro-sociální“ typ. Dřívější typ se zajímal o blaho všech, benevolence se však soustřeďuje na blaho lidí, se kterými je v každodenním kontaktu a těmi, se kterými se často stýká. Snaží se o zvětšení prospěchu těchto lidí.
4. Konformismus (conformity): hlavním cílem tohoto typu je sebekázeň v aktivitách, zálibách a pohnutkách, které by mohly popudit ostatní. Důležité je

neporušovat sociální normy a společenská očekávání. Jedinci s těmito hodnotami jsou vyvozováni z jejich předpokladu, že nepotlačené sklony člověka by mohly být společensky rušivé a ohrožovaly by hladké fungování skupiny.

5. Tradice (tradition): hlavním motivem tohoto typu je úcta, věrnost a přijetí zvyků a vzorů, které kultura či náboženství daného typu vyznává.

6. Bezpečnost (security): motivačním cílem je vlastní bezpečí, ale také bezpečí společnosti a vztahů. Tento typ vychází ze základních potřeb jedince a skupiny.

7. Moc (power): hlavním motivem tohoto typu je dosažení sociálního uznání, prestiže a dominance nad lidmi, kontroly a zdroji.

8. Úspěch (achievement): tento typ motivuje vlastní výkon a úspěch, který je posuzován prostřednictvím kompetence.

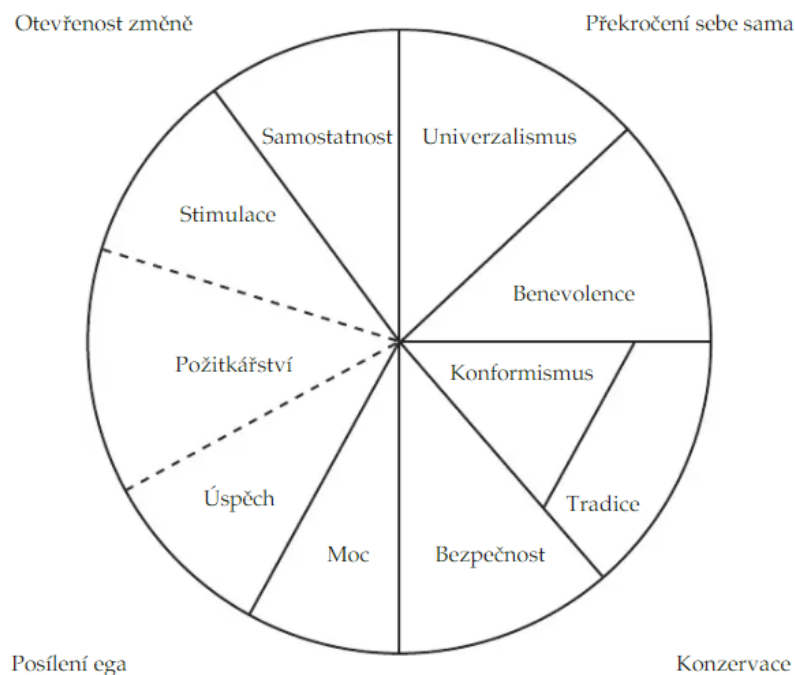
9. Požitkářství (hedonism): hlavním motivem tohoto typu je požitek, rozkoš či uspokojení.

10. Stimulace (stimulation): hlavním cílem tohoto typu je potřeba vzrušení, výzev v životě a nových věcí (Řeháková, 2006).

K ustálení deseti základních hodnot vedla dlouhá výzkumná cesta. Schwartzova teorie nejprve pracovala s osmi typy hodnot, později se přidaly dvě nové – tradice a stimulace. Další empirická šetření se snažila zjistit, zda lidé rozlišují také hodnotu Spiritualita. Tato hodnota nebyla zařazena, protože neprokázala ve výzkumu silnou existenci. Schwartz (1992) k tomu uvedl několik hypotéz:

Jednou z nich je, že smysl života, o který spiritualita usiluje, lidé nacházejí v odlišném seskupení hodnot. Hodnota Spiritualita je blízce podobná hodnotám Benevolence a Universalismus. Druhou hypotézou je, že „*rozdílné typy spirituality se vzájemně odlišují v souvislosti na historickém, náboženském a technologickém zázemí dané kultury*“ (Schwartz, 1992, cit. dle Chasáková, 2009, s. 28).

Obrázek 1: Deset základních motivačních typů hodnot dle Schwartz

převzato z Řeháková (2006, s. 112)

Hodnoty nejsou v kruhu vyobrazeny náhodně. Jsou mezi nimi vztahy slučitelnosti a protikladnosti. Hodnoty, které jsou v kruhovém diagramu vedle sebe jsou ve vzájemné shodě (např. *Úspěch* a *Moc* či *Bezpečnost* a *Tradice*), protože mají podobné motivační cíle. Naopak hodnoty, které jsou daleko od sebe (naproti sobě) jsou ve vzájemné konfliktu. Důvodem jsou základní motivační cíle, které jsou v rozporu a o tyto hodnoty se pravděpodobně nelze snažit současně (Anýžová, 2014).

Mezi tyto kompatibilní dvojice řadíme dle Schwartze (1992, cit. dle Havlíčková, 2008): *Tradici a Konformismus*, protože obě hodnoty jsou typické svou sebekontrolou a podřízeností. *Konformismus a Bezpečí*, protože tyto hodnoty jsou charakteristické svou snahou o ochranu řádu a harmonii ve vztazích. Pro hodnoty *Bezpečí a Moc* je důležité vyhnout se hrozbě a nejistotě. Vyhnout se hrozbě a nejistotě se snaží za pomoci kontroly nad vztahy a zdroji. Hodnotové typy *Moc a Úspěch* si cení nadřazenosti nad druhými lidmi a jejich respektu k nim. *Úspěch a hédonismus* je spojen pohodlností. *Hédonismus a Stimulace* si jsou podobné touhou po požitkovém rozptýlení. *Stimulace a Sebeurčení* zahrnuje vnitřní motivaci k ovládnání věcí a lidí a otevřenost ke změně. *Sebeurčení a Univerzalismus* jsou hodnoty, které jsou obě charakteristické svou vírou ve vlastní úsudek a potěšení z rozmanitosti lidského života. A poslední,

Univerzalismus a Benevolence, tyto hodnoty se podobají svou snahou o zlepšení blaha ostatních a snahou o překonání své vlastní sobeckosti.

V rozporu jsou naopak tyto hodnotové typy:

Sebeurčení a Stimulace je v rozporu s *Konformitou, Tradicí a Bezpečím* – Sebeurčení a Stimulace si cení nezávislosti myšlení a nemá problém se změnou. To je v kontrastu se sebekontrolou, snahou o udržení tradice a ochranou stability u hodnot konformismus, tradice a bezpečí.

Univerzalismus a Benevolence je v rozporu s *Úspěchem a Mocí* – akceptování ostatních, rovnost mezi lidmi a zájem o blaho ostatních je v kontrastu se sebeprosazováním a snahou o dominanci, kterou najdeme u hodnot úspěch a moc.

Hédonismus je v rozporu s *Konformitou a Tradicí* – protože touha si dopřávat a usilování o slast stojí proti sebekontrolě a akceptování vnějších omezení u hodnot konformismus a tradice.

Spiritualita je v rozporu s *Hédonismem, Mocí a Úspěchem* – hledání smyslu života a toho, co člověka přesahuje prostřednictvím překračování každodenní reality stojí proti snaze o smyslové a materiální požitky, kterou najdeme u hodnot hédonismus, moc a úspěch.

Tyto rozpory se dají demonstrovat také ve dvou dimezích, které jsou v kruhovém diagramu znázorněny vně a ortogonálně:

První dimenze je posílení ega (self-enhancement) a překročení sebe sama (self-transcendence): „*překročení sebe sama je sycen ze skóre u položek Universalismu a Benevolence a jeho protiklad, posílení ega, zahrnuje hodnoty Moc a Úspěch.*“

Druhá dimenze je konzervace (conservation) a otevřenost změně (openness to change): „*proti sobě stojí Konzervace, jež zdůrazňuje Bezpečnost, Konformitu a Tradici proti Otevřenosti změně obsahující Stimulaci a Samostatnost.*“ (Sič, Mrhálek, Kajanová, 2012, s. 48)

Díky kompatibilitě a konfliktům můžeme hodnoty rozdělit do dvou skupin na základě toho, zda se u těchto hodnot jedná o osobní či společenský zájem. Pod individualistické hodnoty spadá Moc, Úspěch či Stimulace a pod kolektivistické zase Bezpečí, Tradice nebo Konformismus (Schwartz, 2006).

Maecker (2009) rozdělil deset Schwartzových hodnot do dvou skupin. První skupinou byly hodnoty *tradiční* (Bezpečnost, Konformismus, Tradice, Benevolence a Univerzalismus), do druhé skupiny zase patřily hodnoty *moderní* (Samostatnost, Stimulace, Hédonismus, Úspěch a Moc). Tradiční hodnoty zdůrazňují kolektivismus, submisivní omezování, zachovávání tradičních postupů, ochranu a stabilitu. Moderní hodnoty naopak zdůrazňují individualismus, motivaci k osobnímu úspěchu, dominanci nad ostatními a uspokojování sebe sama. U traumat a poruch souvisejících se stresem se ukázalo, že moderní hodnoty chrání před posttraumatickým stresem prostřednictvím procesů sociálního sdílení, zatímco tradiční hodnoty stres zvyšují z důvodu tradičních (nefunkčních) postupů vyrovnávání se se stresem. (Maecker, Mihiyeddini & Müller, 2009). To je v rozporu s populárním dlouhodobým předpokladem, že tradiční hodnoty jsou lepší pro zachování zdraví, zatímco moderní hodnoty zdraví škodí (Graham, 2013; Kleinman & Good, 1985)

Na základě teorií o sociální sounáležitosti od Baumeistera (2005) a autonomní roli v odolnosti (Richardson, 2002) zjistila výzkumná studie Maerckereho (2015), že tradiční hodnota Benevolence souvisí pozitivně se sociální podporou a moderní hodnota Samostatnost vede k vyšší individuální odolnosti.

Tabulka 1: Tabulka s Motivačním typem a jeho motivačním cílem a specifickou hodnotou dle Schwartze a Biskyho (1994)

<i>Motivační typ hodnot</i>	<i>Motivační cíl</i>	<i>Specifické hodnoty</i>
Moc	získat sociální status, prestiž, kontrolu nad lidmi a různými zdroji	sociální moc, bohatství, autorita
Úspěch	dosažení úspěchu, demonstrace vlastních kompetencí,	úspěch, ambicióznost, schopnosti
Hédonismus	potěšení, užívání si života	požitky, potěšení
Stimulace	hledání vzrušení a nových podnětů v životě	odvaha, rozmanitý život, vzrušující život
Sebeurčení	nezávislost, řízení vlastního života	kreativita, svoboda, nezávislost, zvědavost
Universalismus	směřování k porozumění a toleranci; život v harmonii s ostatními lidmi a přírodou	moudrost, rovnost, spravedlnost, světový mír
Benevolence	blaho osob, se kterými je jedinec v častém kontaktu	odpovědnost, čestnost, loajalita
Tradice	žít v souladu se zvyky tradiční kultury a náboženství	skromnost, respekt, umírněnost, zbožnost
Konformita	vyhnout se porušování sociálních pravidel a nesouhlasu druhých	slušnost, úcta ke starším lidem, poslušnost
Bezpečnost	bezpečí, stabilita, harmonie společnosti, harmonie vztahů	bezpečí rodiny a národa, vzájemná výměna přízně

2.2 ESS (European Social Survey)

V této kapitole je shrnuta stručná charakteristika European Social Survey, což je datový zdroj, ze kterého jsou využívána data pro analýzu mezinárodních hodnotových orientací. Tato data jsou pro veřejnost přístupná („open access“), takže si je po registraci může volně stáhnout kdokoliv. V této práci jsou data použita pro porovnání „před Covidem“ (data z roku 2018).

ESS neboli European Social Survey, v češtině přeložen Evropský sociální průzkum je mezinárodní akademický výzkumný projekt, který probíhá už přes 20 let. Od roku 2002 probíhají každé dva roky výzkumná šetření, která probíhají ve více než třiceti zemích za účelem změření postojů, představ, vzorců chování různých populací. Toto výzkumné šetření probíhá pod záštitou Roryho Fitzgeralda (University of London), který řídí tým (Core Scientific Team), jež je složen sedmi institucemi. Mezi těchto sedm institucí spadá Univerzita v Londýně, GESIS v Německu, NSD v Norsku, The Netherlands Institute for Social Research v Nizozemsku, Universitat Pompeu Fabra ve Španělsku, University of Essex ve Velké Británii a Univerza v Ljubljani ze Slovinska (European Social Survey, nedatováno)

Dotazování probíhá pomocí základního balíčku otázek, který je každý výzkumný rok a rotační modul totožný. Tento balíček se věnuje vždy specifickému tématu (např. sledování médií, politické postoje a chování, sociální a politická důvěra apod.) a jeho doplňková sekce obsahuje Schwartzovu škálu hodnot. (European Social Survey, nedatováno)

3 Vliv pandemie na člověka

Život netvoří pouze šťastné a pohodové okamžiky. Do našeho života někdy mohou přijít také nepříznivé události, které nás učí překonávat překážky a lépe se adaptovat.

Pandemie Covid-19 byla nejzávažnější sanitární krize, kterou svět zažil od španělské chřipky (Aassve, 2020). Tato pandemie zasáhla každého člověka. Virus měl nejen dopad na fyzické zdraví milionu lidí, ale vystavil lidi také vysokému riziku v oblasti duševního zdraví. Společnost se během globální krize (jakožto náročné životní zkušenosti) potýkala s významnými psychologickými důsledky. Změny v každodenním životě, pocit osamělosti, ztráta zaměstnání, finanční potíže nebo smutek ze smrti blízkého mohou potenciálně ovlivnit

vnímání a změnit osobnost člověka (Pietrabissa & Simpson, 2020; Saladino, Algeri & Auriemma, 2020).

Mezi největší vládní omezení, které pandemie přinesla a dotkla se každého občana, patřila například doporučená (v průběhu poté i povinná) preventivní opatření: nošení roušek či respirátorů na veřejnosti; masivní očkování a testování na Covid-19; mytí rukou a dodržování přísných hygienických návyků; sociální vyhýbání (odstup od lidí); izolace nakažených a osob, které byli s nakaženým v kontaktu; lockdown (Centers for Disease control and prevention, 2022).

Nejčastější psychické poruchy, které se ve spojitosti s pandemií objevují jsou úzkost a panika, obsedantně-kompulzivní symptomy, nespavost, zaživačí problémy, depresivní symptomy a posstraumatický stres (Rogers, Chesney & Oliver, 2020).

3.1 Sociální izolace (lockdown, karanténa)

Lékařský časopis *The Lancet* publikoval článek, ve kterém se snaží varovat lidi před dlouhodobou izolací. Dle tohoto článku může vést období izolace, které trvá méně než 10 dnů, k dlouhodobým psychickým problémům. Tyto symptomy se mohou projevat až 3 roky po izolaci (Brooks, Webster & Smith, 2020).

Ačkoliv je lockdown nezbytný k omezení šíření epidemie, lidé nejsou „navrženi“ k tomu, aby dlouhodobou izolaci zvládli. Řecký filozof Aristoteles připomíná, že člověk je „společenské zvíře“, které potřebuje společnost pro rozvoj osobní identity a uplatňování rozumu (Pietrabissa & Simpson, 2020). Dlouhodobá izolace může nepříznivě ovlivnit emoční prožívání, rozhodit spánkový a nutriční rytmus a omezit možnosti k pohybu (Cacioppo & Hawkey, 2003). Výživa a pohyb jsou hlavními terapeutickými prostředky, které napomáhají psychické pohodě. V důsledku izolace se ale možnost spánkového a nutričního rytmu mění, pohyb je omezen a to má za následek, že se člověk stává depresivním (Pietrabissa & Simpson, 2020).

Vládní restriktce v podobě sociální izolace také přispěly k tomu, že se lidé začali chovat jako kdyby byli ostatní lidé potencionálním nebezpečím pro jejich zdraví a pro zdraví jejich blízkých. Tento obrat událostí zapříčinil, že blízkost ostatních lidí začala být považována za přímou hrozbu. Z důvodu pandemie se stále více lidí vyhýbá společenským akcím, již ne z důvodu vládních restrikcí, ale z vlastního rozhodnutí. Tato volba má však postavené základy

na strachu vyvolaném neviditelným virem a nejistotou toho, co je správné dělat z nejednoznačných a protichůdných informací, které lidstvo o Covidu-19 v průběhu pandemie dostávalo (Pietrabissa & Simpson, 2020).

Nejenže lockdown s sebou nese riziko zhoršení vztahů zvenku, studie potvrdily i zhoršení vztahů uvnitř rodiny. Trávit s rodinou nezvyklé množství času v uzavřených prostorech zvyšuje riziko konfliktů a domácího násilí (Mazza, Marano & Janiri, 2020). Studie soustředící se na rodiny v sociální izolaci také potrdila, že příznaky posttraumatického stresu jsou u rodičů a dětí v karanténě mnohem vyšší. Děti, které si prošly karanténou vykazovaly čtyřikrát vyšší průměrné skóre posttraumatického stresu než děti, které v karanténě nebyly. Až 28% rodičů (27 z 98) v karanténě v této studii zase vykazovalo dostatečné množství symptomů pro diagnostiku poruchy, která souvisí s traumatem (Sprang & Silman, 2013)

Původně byly hodnoty brány jako stabilní a vznikající bez kontextu (Wet, 2019). Nyní se psychologové spíše shodují, že hodnoty odrážejí změny v prostředí a vnější okolnosti (viz. kapitola 1.4). Pandemie Covid-19 a restriktce spojené s lockdownem by se za tyto vnější okolnosti a změny v prostředí daly považovat (Bardi & Goodwin, 2011, cit dle Bonetto, Dezecache & Nugier, 2021).

3.2 Trauma

Slovo trauma má původ v řeckém slově, které znamená *rána*. Může být tedy chápáno jako zasažení, zranění či poškození (Wirtz, 2004). Trauma se dá definovat jako událost, která je pro jedince významná a závažným způsobem narušuje jeho život. Výrazy, které zde byly často použity jako *krize* a *náročná životní událost* jsou synonymy (Calhoun & Tedeschi, 2006).

Aby se dala situace označit za traumatizující, měla by člověka šokovat. Omráčit ho svou náhlostí a neočekávatelností. Jedinec by jí měl situaci vnímat jako neovlivnitelnou. Měl by mít pocit, že tuto situaci nemá pod kontrolou. Když je událost náhlá a neočekávatelná, neměla by být zaviněna jedincem – vina tedy leží mimo jedincovu osobu. Traumatická událost je tak náročná, že jedinci hrozí psychická nebo fyzická újma. Tou mohou být různé psychosomatické potíže, nespavost, regrese či stagnace vývoje jedince nebo například psychické onemocnění jako deprese. Tato událost přináší dlouhodobé a nevratné následky (Mareš, 2012).

Trauma má mnoho podob. Může se jednat o zdravotní problém (onemocnění Covid-19, ochrnutí), rodinný problém (rozvod, onemocnění někoho z rodiny), pracovní problém (ztráta zaměstnání, povinně nastavený home office), dopravní problém (autonehoda), přírodní problém (zemětřesení, požár) nebo globální problém (finanční krize způsobená Covidem-19). Záleží však na každém jedinci, jak daný problém vnímá a hodnotí. Trauma je tedy relativní záležitostí. (Mareš, 2012)

Jak zde bylo napsáno, trauma má mnoho podob a je relativní. Pro každého může být tedy traumatem něco jiného a na každého jedince bude působit totožná situace jiným způsobem. Každý si jí bude také zpracovávat odlišným způsobem.

Vizinová a Preiss (1999) zmiňují, že trauma zasahuje psychické a biologické adaptační mechanismy člověka. K zasažení může dojít ale pouze tehdy, pokud člověk nedisponuje zdroji, se kterými by se mohl náročnou životní situaci postavit. Tyto zdroje by se mohli označit pojmem *Odolnost* (resilience). Vědecké zkoumání zabývající se odolností (2006, Lepore & Revenson, cit. dle Mareš, 2012) poukazuje na to, že odolnost není homogenní celek, nýbrž nabývá tří podob.

První podoba je uzdravení – jedinec je sice traumatem zasažen, ale poté, co stres skončí, se navrácí do původního předstresového stavu. Trauma v této podobě nezanechává na člověku žádné negativní stopy. Hlavním znakem je elasticita odolnosti.

Druhá podoba je odpor – jedinec není traumatem zasažen. Funguje stejným způsobem, stejně jako před stresem, jako kdyby se ho traumatická událost ani nedotkla. Nereagování ho však odlišuje od normy, neboť běžná populace reaguje na podobnou situaci negativními emocemi (strachem, stresem, úzkostí). Člověka s touto reakcí má společnost tendence odsuzovat a považovat tento typ projevu za patologický. Jedná se však o lidi s jiným způsobem intervence. Tento proces se nedá považovat za maladaptivní.

Třetí podoba je změna – jedinec je traumatem zasažen a pozměněn. Změna může být negativní i pozitivní. Jedinec může být traumatickou událostí negativně poznamenán na dobu krátkou a přechodnou, ale může být také změněn do konce svého života. Pozitivní změna je vysvětlena teorií posttraumatického rozvoje člověka.

3.3 Stres

Strach a úzkost z neznámého viru a nepředpověditelná budoucnost. Změny v každodenním životě, pocit osamělosti, ztráta zaměstnání, finanční potíže nebo smutek ze smrti blízkého mohou jednoduše zvýšit stresovou hladinu člověka.

Stres můžeme chápat dle H. Selye (1950, cit. dle Hártl & Hártlová, 2000) jako *„charakteristická fyziologická odpověď na poškození nebo ohrožení organismu, která se projevuje prostřednictvím adaptačního syndromu; ten přímo ovlivňuje zdraví tím, že vyvolává nadměrnou a trvalou aktivaci nervového sympatického systému nebo systému adrenokortikálního, posléze poškození systému imunitního.“* Další definice od H. Cooper a M. H. Appley (1966) charakterizuje stres jako *„stav organismu, kdy jeho integrita je ohrožena a organismus musí zapojit všechny schopnosti na svoji ochranu.“* Z toho se dá vyvodit, že stres je reakce organismu na zátěžovou situaci, kdy organismus volí obranné strategie ve formě vyšší aktivace některých fyziologických systémů.

Pandemie společensky zvýraznila práci psychologů. Ti se snažili poskytnout terapeutickou pomoc, vysvětlit dopady na psychické zdraví a lidem přiblížit copingové strategie k lepšímu vyrovnání se stresem (Vítová, 2021). Stres totiž může během pandemie způsobit pocity strachu a úzkosti, změny nálad a změny stravovacích návyků (např. nechutenství nebo naopak zvýšená potřeba jídla), problémy se spánkem (např. problémy s usínáním, noční buzení a soustředěním), zhoršení chronických zdravotních problémů a zvýšenou potřebu užívání návykových látek (Ministerstvo zdravotnictví, 2022).

3.4 Posttraumatický stres

Posttraumatický stres je pomalá a vleklá reakce na neobvyklou a katastrofickou stresující událost (trauma), který vyvolává pronikavou tíseň u téměř každého jedince. Hlavními příznaky je znovuprožívání traumatu ve vzpomínkách či snech – s tím je spojena snaha o vyhýbání se vjemům, které by znovuprožití mohli vyvolat např. lidi, činnosti nebo situace. Porucha je typická vegetativní hyperaktivací se zvýšenou dráždivostí, přehnanou úlekovou reaktivitou a poruchami spánku. Emotivní stránka člověka je většinou zbídačená, provázená anhedonií a apatií. Pokud se jedinec setká se stresorem může dojít k náhlému dramaticky-emotivnímu výbuchu doprovázeným stresem, panikou či agresivitou (MKN-10, 2000). Rozvoj symptomů můžeme pozorovat obvykle během prvních tří měsíců po prožitém

traumatu. Úplné rozvinutí může trvat měsíce až roky (APA, 2013). Průběh poruchy je proměnlivý. Většina pacientů se uzdraví spontánně. Chronický průběh, který je spojen s trvalou změnou osobnosti je zaznamenán zřídka (MKN-10, 2000).

Posttraumatický stres začal být uznáván jako psychická porucha teprve nedávno. Do Diagnostického a statistického manuálu duševních poruch byl připojen až ve třetím vydání z roku 1968. Předchozí revize zařadily pouze *přechodné situační poruchy* a *poruchy přizpůsobení* (Schnurr, 2010). MKN-10 (2000) řadí posttraumatický stres mezi Neurotické, stresové a somatoformní poruchy (F40-F48).

Tato porucha byla již v této práci několikrát zmíněna ve spojitosti s negativními následky po pandemii. Pro připomenutí zde byla zmíněna jako jedna z nejčastějších psychických poruch, která byla následkem pandemie zapříčiněna (Rogers, Chesney & Oliver, 2020), zároveň se také z mnoha studií, které se vlivem pandemie na lidi zabývali, můžeme se symptomy posttraumatického stresu setkat.

3.5 Pandemie jako vnímaná hrozba

Předchozí studie prokázaly souvislost ve vnímání Covidu jako hrozby a dodržováním vládních omezení. Čím více pandemii jedinec považoval za život ohrožující, tím větší byla pravděpodobnost, že k dodržení vládních omezení jedincem dojde (Kachanoff, Bigman & Gray, 2021). Na míru dodržování pravidel měl také vliv sociální faktor, který zahrnoval pozorování toho, jak ostatní lidé pravidla dodržují. Pokud jedinec viděl, že ostatní lidé sociální distancování dodržují, měl tendence jejich jednání napodobovat a sociální distancování respektovat (Tuncgenc, Zein & Sulik, 2020)

Pandemie jako vnímaná hrozba, tlak na dodržování nových pravidel jako je omezení pohybu a sociální distancování v souvislosti s hodnotami, zkoumali výzkumníci během prvního francouzského lockdownu za pomoci Schwartzovy teorie hodnot. Výsledky odhalily zvýšení v dimenzi *Konzervace*, tedy zvýšení hodnot *Tradice*, *Konformita* a *Bezpečnost*, naopak hodnoty v dimenzi *Posílení ega – Úspěch* a *Moc* a *Otevření změně – Samostatnost* a *Stimulace* byly nižší než obvykle. Hrozba spojená s Covidem-19 souvisela se zvýšením hodnot ochrany. Lidé začali upřednostňovat stabilitu, konformitu, bezpečnost a zachování tradičních postupů (Bonetto, Dezechache & Nugier, 2021). Tento výsledek se shoduje s předpověďmi chování imunitního systému, podle kterého je spojena hrozba patogenů

(kterou je také Covid-19) s větším sociálním konzervatismem (dodržování norem a tradic) (Thornhill, Fischer & Aran, 2009).

K sociálnímu konzervatismu přispívají také hodnoty, které jsou považovány za kolektivistické (např. Konformismus, Benevolence či Univerzalismus). Individualismus nepředpokládá záměr dodržovat restriktce, zatímco kolektivismus tento záměr předvídal (Biddlestone, Green & Douglas, 2020).

3.6 Posttraumatický rozvoj člověka

Trauma nepřináší pouze nežádoucí a bolestné důsledky, jak se může na první pohled zdát. Lidová přísloví jako *Všechno zlé je k něčemu dobré, Co tě nezabije, to tě posílí*, mluví za své. (Preiss, 2009)

Rozvoj (růst) se dá chápat jako pozitivní změna, která nastává po prožití těžké, traumatické a celkově negativní události. Tato pozitivní změna probíhá uvnitř (radikální osobní vývoj) a ovlivňuje vnější projevy chování. Mění se jedincovo psychologické fungování a nahlížení na svět a život. Růstem je myšlen výsledek, ale také proces, který může trvat dny, měsíce, ale i roky (Mareš, 2012)

„Psychologický růst se odehrává, ať už trauma prožijeme, či nikoli. Trauma má však potenciál procesy růstu zesilovat. Když čelíme traumatu, je pro nás přirozená snaha vyřešit napětí mezi dřívějšími předpoklady a novými informacemi souvisejícím s traumatem.“ (Joseph, 2017, str. 128 - 129)

Teorie, která se snaží sjednotit všechny existující teoretické přístupy o postraumatickém rozvoji člověka je teorie britských autorů S. Josepha a P.A. Linleyho (2008) s názvem: organismic valuing theory of growth through adversity. Tato teorie pracuje s předpokladem, že člověk prochází během života určitým cyklem: prožití náročné události a s ním i určitým emočním stavem. Během tohoto cyklu se snaží tyto události zvládnout. Poté znovu hodnotí, jak se mu zvládnutí situace podařilo. Toto kognitivní zpracování události poté probíhá dvěma způsoby – asimilací a akomodací. První způsob je asimilace do vlastního, už existujícího, modelu světa. V tomto případě není potřeba model měnit a upravovat. Toto zpracování dodá člověku sebedůvěru a odolnost vůči příštému podobnému traumatu do budoucna. Druhým je akomodace - přebudování svého pohledu na svět. V tomto případě dochází ke zjištění, že stávající model světa nevyhovuje a proto je třeba změnit dosavadní

fungování. Toto zpracování může poté jedincovy představy o světě změnit negativně nebo pozitivně (2008, cit. dle Mareš, 2012).

Posttraumatický růst probíhá během akomodace, protože nelze položit novou informaci na starou (princip asimilace) a je třeba s novou informací operovat jiným způsobem. Ve své knize: *Co nás nezabije...*, to Joseph (2017) vysvětluje na ilustrativním příkladu s vázou. Tu když rozbijeme, roztrhne se na tisíc kousků. Každý by nyní s tímto neštěstím naložil jiným způsobem. Jedna část lidí bude zdrcena a bude přemýšlet, co s vázou dělat dál. Druhá část se pokusí vázu slepit a dostat jí do původního stavu. Váza se však s největší pravděpodobností po nějaké chvíli znovu rozpadne, nelze jí dát do původního stavu, když se rozbila. Je to podobné s lidmi, kteří se po traumatu drží svého existujícího a nepozměněného pohledu na svět. Tito lidé jsou křehčí a zranitelnější, podobně jako váza. Ti, kteří však střepy posbírají, pokusí se vytvořit něco nového a najít jinou cestu, ti budou silnější a lépe se vyrovnají s tím, že váza po pádu už nejde spravit. To je základní princip akomodace. „*Ti, kteří se snaží dát svůj život dohromady přesně takový, jaký byl, jsou zlomení a zranitelní. Ale ti, kteří se smířili s tím, že se něco rozbilo, a vytvoří si nový život, jsou odolnější a otevřenější novým způsobům života.*“ (Joseph, 2017, str. 15)

Preiss (2009) definoval pět hlavních oblastí, ve kterých se posttraumatický růst může projevit: První oblastí jsou *vztahy s druhými lidmi* – zde se růst projevuje větší snahou o zapojení druhých do svého života, větším soucitem k druhým a jejich potřebám a lepším projevováním citů vůči milovaným. V této oblasti se obecně posttraumatický růst projevuje větším zájmem o lidi a vztahy s nimi. Druhou oblastí jsou *nové životní možnosti* – zde se růst projevuje objevením nové vášně, zájmu, koníčku či příležitosti, novým přemýšlením o čase, který jakým činností věnujeme a také zvýšenou vůlí změnit věci, které člověk považuje za důležité. Třetí oblast je nazvána *osobnostní růst* – zde se růst projevuje vyšším sebevědomím, lepším překonáváním náročných životních událostí a přijímáním svého osudu. Čtvrtá oblast je *spirituální změna* – zde se růst projevuje větším zájmem o duchovno, zesílením své dosavadní víry či nalezením nového náboženství. Pátá, poslední oblast, je *ocenění života* – zde se růst projevuje zaměřením na existenciální životní otázky, přemýšlením o své hodnotové orientaci a uznáním možností, které si pro každého člověka život připravil.

Mareš (2014) upozorňuje, že je důležité vědět, že posttraumatický růst neznamena, že během překonávání traumatu neexistuje emoční nepohoda. Tento pojem naznačuje, že ze zápasu

s traumatem lze vyjít silnější a s lepším přístupem k životu. Dochází totiž k častému nedorozumění, že lidé si myslí, že se jedná o opak posstraumatického stresu. To, že člověk zažívá posttraumatický růst neznamena, že předtím si neprošel posstraumatickým stresem. Aby posttraumatický růst vůbec vznikl, je třeba si jím projít. Můžeme ho nazývat motorem psychologického růstu. Jestli situaci zvládneme, to záleží také na dalších faktorech, které nesmíme opomenout. Mezi ně řadíme: co se jedinci stalo, jak je schopen to zvládnout a jakou podporu má ve svém okolí. Jeden se může trápit, ale nakonec situaci překoná. Druhý se může začít motat ve směti negativních myšlenek a náročnou životní událost nikdy nepřekoná. Posttraumatický stres tedy může spustit posttraumatický růst, ale také nemusí. Pokud je úroveň stresu vysoká, šance, že dojde k posstraumatickému růstu, se snižuje.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíl práce

Jak již bylo uvedeno v úvodu a v předchozích kapitolách, cílem této práce je zjistit, jaký vliv měla pandemie Covid-19 na hodnoty člověka. Výzkum využívá metodu PVQ-21 (Portrait Values Questionnaire) od Shaloma Schwartze, který byl pro účely této práce modifikován.

Tato bakalářská práce má 3 hlavní výzkumné otázky a 6 hypotéz.

Výzkumná otázka č. 1:

Jaké hodnoty se změnilly v hodnotové orientaci lidem z důvodu pandemie?

H1: Hodnota *Benevolence* v hodnotové orientaci lidí po pandemii roste.

H2: Hodnota *Stimulace* v hodnotové orientaci lidí po pandemii roste.

H3: Hodnota *Bezpečnost* v hodnotové orientaci lidí po pandemii roste.

H4: Hodnota *Konformismus* ubývá na hodnotové orientaci lidí.

Výzkumná otázka č. 2:

Jak vypadá aktuální struktura hodnot české populace?

Výzkumná otázka č. 3:

S čím souvisí změny hodnot v souvislosti s pandemií?

H5: U hodnotového typu *Konformismus* je po pandemii vnímané zvýšení více u žen než u mužů.

H6: U hodnotového typu *Stimulace* je po pandemii vnímané snížení více u mužů než u žen.

5 Metodika

Pro účely této bakalářské práce byl použit Schwartzovo dotazník PVQ-21 (Portrait Values Questionnaire) s 21 položkami. Jednotlivé položky se dají vyjádřit jako popisy postojů různých lidí. Tyto portréty jsou pro dotazník vytvořeny v dvojí podobě – pro ženy v ženském rodě a pro muže v mužském rodě. Respondent má za úkol označit míru ztotožnění se s postojem (portrétem) na 6-bodové škále. Odpovědi mají podobu:

- (1) velmi se mi podobá,
- (2) podobá se mi,
- (3) podobá se mi trochu,

- (4) podobá se mi málo,
- (5) nepodobá se mi,
- (6) vůbec se mi nepodobá.

Zde je třeba upozornit na fakt ohledně ztotožnění se s portrétem. Portréty zjišťují podobnost s někým, kdo má podobné cíle a aspirace (hodnoty), ale neznamená to, že pokud se někdo s hodnotou ztotožní, má tuto povahovou vlastnost. Je to tak, že pokud si někdo cení nějakého cíle, neznamená to, že má tento daný rys. Uvést se to dá na příkladu, který uvádí Řeháková (2006, s. 114): „člověk, který vysoko hodnotí tvořivost jako vůdčí princip v životě, nemusí být tvořivý a někdo, kdo je tvořivý, může přičítat tvořivosti jako hodnotě, která řídí jeho život, jen malý význam. Respondent, který řekne, že se mu velmi podobá osoba, pro kterou je důležité promýšlení nových myšlenek a tvořivost, odhaluje, jakou důležitost přičítá hodnotám samostatnosti, ačkoliv sám vůbec nemusí být tvůrčí.“

Těchto 21 položek (portrétů) spadá pod jednu z konkrétních motivačních hodnot. V tabulce (X) jsou vyobrazeny konkrétní položky. Pokud chceme získat průměrné skóre jednotlivých hodnot české populace, musí se položky u jednotlivých hodnot zprůměrovat. Příkladem můžu uvést hodnotu *Univerzalizmus* – abychom získali průměrné skóre této hodnoty, musíme zprůměrovat položky (portréty) C,H a S. Představení jednotlivých položek dotazníku, český překlad dle ESS (2018), je uveden v příloze.

Tabulka 2: Jednotlivé položky (portréty) přiřazené ke konkrétním hodnotám

Název škály	Název v angličtině	Zkratka	Položky
Univerzalizmus	Universalism	UN	C,H,S
Benevolence	Benevolence	BE	L,R
Konformizmus	Conformity	CO	G,P
Tradice	Tradition	TR	I,T
Bezpečnost	Security	SE	E,N
Moc	Power	PO	B,Q
Úspěch	Achievement	AC	D,M
Požitekárství	Hedonism	HE	J,U
Stimulace	Stimulation	ST	F,O
Samostatnost	Self-direction	SD	A,K

Dále byla používá adaptace tohoto nástroje vytvořená k hodnocení dopadu pandemie, která je přiložena v příloze. Na tuto část dotazníku se vytvořila škála, která měla podobu:

- (1) Rozhodně snížila
- (2) Spíše snížila

- (3) Zůstala stejná
- (4) Spíše zvýšila
- (5) Rozhodně zvýšila

5.1 Výzkumný design

V této práci byl uplatněn kvantitativní design výzkumu, který byl postaven na dotazníkovém šetření. Byla použita metoda dotazníku od Shaloma Schwartze – PVQ (Portrait Value Questionnaire). Dotazník byl administrován v online podobě v Google Forms. Dotazníkového šetření se zúčastnilo přesně 300 respondentů od 18 let. Věkové rozmezí pro účely této práce nebylo rozlišeno. Data byla sbírána od začátku února 2022 do konce března 2022.

5.2 Výzkumný soubor

Výzkumu se zúčastnilo 300 osob od 18 let. Věkové rozmezí pro účely práce nebylo omezeno. Dotazník byl umístěn na sociální síť Facebook, kam byl vložen do skupin „České Budějovice online“; „Sdílíme dotazníky“; „Dotazníky k vyplnění“. Dále byl sdílen na osobních profilech a přes ně se přesdílením dostal k dalším lidem.

Tabulka 3: Počet dotazovaných mužů a žen s věkovým rozmezím

	POČET
Celkem respondentů	300
Žena	235
Muž	65
18 - 25	142
26 - 40	56
41 - 55	71
56 - 88	31

Z 300 osob bylo 235 respondentů žen a 65 respondentů mužů. V dotazníku tedy převažují ženy nad muži. Procentuálně vyplnilo dotazník 78 % žen a 22 % mužů. Dotazníku také dominuje věkové rozmezí mezi lety 18 a 25 – respondentů v této věkové kategorii bylo 142, což je skoro polovina (47 %). Druhou velmi silnou věkovou kategorií byla skupina lidí od 41 do 55 let (24 %), třetí nejpočetnější skupina byla ve věku 26 – 40 let (19 %) a nejméně respondentů získal dotazník od lidí ve věku 56 – 88 (pouhých 10 %).

Tabulka 4: Komparativní soubor mužů a žen s věkovým rozmezím

	POČET
Celkem respondentů	2398
Žena	1584
Muž	814
15 - 25	265
26 - 40	564
41 - 55	652
56 - 90	917

Komparativní soubor byl využit ze sběru studie ESS9-2018 (ESS), které se účastnilo 2398 respondentů. V komparativním souboru převažovaly opět ženy nad muži. Z celkových 2398 respondentů bylo 1584 respondentů žen a 814 respondentů mužů. Jedná se o reprezentativní vzorek pro Českou republiku.

Součástí dotazníku PVQ byly také sociodemografické položky, které na konci vyšly tímto způsobem: První sociodemografickou položkou byla otázka: „*Jaké máte nejvyšší započaté vzdělání?*“ Na tu si respondent vybíral ze 6 odpovědí: Základní škola; Střední škola – učební obor; Střední škola s maturitou; Vyšší odborná škola nebo konzervatoř; Bakalářský stupeň VŠ; Magisterský stupeň VŠ. Nejvíce respondentů má nejvyšší započaté vzdělání středoškolské s maturitou (106; 35 %) a naopak nejméně respondentů má základní školu (8; 3 %).

Tabulka 5: Odpovědi na sociodemografickou položku: Nejvyšší započaté vzdělání

NEJVYŠŠÍ ZAPOČATÉ VZDĚLÁNÍ	
Základní vzdělání	8
Střední škola (učební obor)	23
Střední škola s maturitou	106
Vysoká odborná škola / konzervatoř	11
Vysoká škola – bakalářský stupeň	79
Vysoká škola – magisterský stupeň	73

Druhá sociodemografická položka „*Vaše aktuální pracovní činnost? (může být více odpovědí současně)*“ s odpověďmi: Studium; Zaměstnanecký poměr; OSVČ; Brigádní činnost; Nezaměstnaný; V domácnosti; Důchod; vyšla tím způsobem, že skoro polovina (40%) respondentů je zaměstnaných (161) a druhou nejčastější odpovědí bylo studium (113; 28%). Nejméně respondentů bylo nezaměstnaných (5; 1%) a věnující se samostatně výdělečné činnosti (14; 5%).

Tabulka 6: Odpovědi na sociodemografickou položku: Aktuální pracovní činnost

AKTUÁLNÍ PRACOVNÍ ČINNOST	
Studium	113
Zaměstnanecký poměr	161
OSVČ	14
Brigáda	66
Nezaměstnaný	5
V domácnosti	21
Důchod	24

Třetí sociodemografická položka „Počet osob žijících ve Vaší domácnosti v době pandemie?“ s odpověďmi: Žil jsem sám/a; 1 další osoba; 2 další osoby; 3 další osoby; 4 další osoby; 5 dalších osob; 6 dalších osob; 7 a více dalších osob. Nejvíce respondentů odpovědělo, že v domácnosti žijí spolu s dalšími 3 dalšími lidmi (84; 29%) a nejméně respondentů, že spolu se 7 dalšími (2; 1%).

Tabulka 7: Odpovědi na sociodemografickou položku: Počet osob v domácnosti

POČET OSOB V DOMÁCNOSTI	
Sám/sama	22
1 další	57
2 další	53
3 další	84
4 další	54
5 dalších	17
6 dalších	5
7 dalších	2

Výsledky čtvrté sociodemografické položky „Byl(a) jsem v partnerském vztahu po čas období pandemie?“ s možnostmi odpovědi: Celou dobu; Po většinu doby; Tak napůl; Menší část doby; Nebyl(a) jsem vůbec, vyšly tímto způsobem: nejvíce respondentů mělo po celou dobu pandemie vztah (180; 60%), což byla více než polovina. 19% respondentů nebylo ve vztahu vůbec. Nejméně odpovědi získaly odpovědi „tak napůl“ (20) a menší část doby (20).

Tabulka 8: Odpovědi na sociodemografickou položku: Partnerský vztah během pandemie

PARTNERSKÝ VZTAH BĚHEM PANDEMIE	
Po celou dobu	180
Po většinu doby	21
Tak napůl	20
Menší část doby	20

6 Výsledky

Výzkumná otázka č. 1:

Jaké hodnoty se změnilly v hodnotové orientaci lidem z důvodu pandemie?

H1: Hodnota *Benevolence* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje.

H2: Hodnota *Stimulace* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje.

H3: Hodnota *Bezpečnost* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje.

H4: Hodnota *Konformismus* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii snižuje.

Testování hypotézy H1:

Alternativní hypotéza byla stanovena (H1): Hodnota *Benevolence* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje.

Nulová hypotéza byla stanovena (H0): Hodnota *Benevolence* je v hodnotové orientaci české populace po pandemii stejná jako před pandemií.

Shapiro-Wilkův test ukázal porušení normality ($W = 0,895$, $p < 0,001$). Z toho důvodu byl pro statistickou analýzu zvolen neparametrický test – Mann-Whitney, jehož výsledek ($U = 29131$, $p < 0,001$) potvrzuje přijetí alternativní hypotézy - H1: Hodnota *Benevolence* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje.

Tabulka 9: Průměrné hodnoty v Benevolenci před a po pandemii

Popis výsledků				
BENEVOLENCE	Fáze sběru	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Před pandemií (2018)	1	2,85	3	1,11
Po pandemii (2022)	2	5,04	5	0,72

Testování hypotézy H2:

Alternativní hypotéza byla stanovena (H2): H2: Hodnota *Stimulace* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje.

Nulová hypotéza byla stanovena (H0): H0: Hodnota *Stimulace* v hodnotové orientaci české populace po pandemii zůstala stejná jako před pandemií.

Shapiro-Wilkův test ukázal porušení normality ($W = 0,852$, $p < 0,001$). Z toho důvodu byl pro statistickou analýzu zvolen neparametrický test – Mann-Whitney, jehož výsledek ($U = 93902$, $p < 0,001$) potvrzuje přijetí alternativní hypotézy – H2: Hodnota *Stimulace* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje.

Tabulka 10: Průměrné hodnoty Stimulace před a po pandemii

Popis výsledků				
STIMULACE	Fáze sběru	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Před pandemií (2018)	1	2,30	2	1,13
Po pandemii (2022)	2	3,73	3,5	1,17

Testování hypotézy H3:

Alternativní hypotéza byla stanovena (H3): Hodnota *Bezpečnost* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje.

Nulová hypotéza byla stanovena (H0): Hodnota *Bezpečnost* v hodnotové orientaci české populace zůstala po pandemii stejná.

Shapiro-Wilkův test ukázal porušení normality ($W = 0,914$, $p < 0,001$). Z toho důvodu byl pro statistickou analýzu zvolen neparametrický test – Mann-Whitney, jehož výsledek ($U = 89063$, $p < 0,001$) potvrzuje přijetí alternativní hypotézy – H3: Hodnota *Bezpečnost* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje.

Tabulka 11: Průměrné hodnoty Bezpečnosti před a po pandemii

Popis výsledků				
BEZPEČNOST	Fáze sběru	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Před pandemií (2018)	1	2,76	2,50	1,15
Po pandemii (2022)	2	4,24	4,50	1,07

Testování hypotézy H4:

Alternativní hypotéza byla stanovena (H4): Hodnota *Konformismus* v hodnotové orientaci české populace se po pandemii snižuje.

Nulová hypotéza byla stanovena (H0): Hodnota Konformismus v hodnotové orientaci české populace se po pandemii nezměnila.

Shapiro-Wilkův test ukázal porušení normality ($W = 0,924$, $p < 0,001$). Z toho důvodu byl pro statistickou analýzu zvolen neparametrický test – Mann-Whitney, jehož výsledek ($U = 195655$, $p < 1,00$) potvrzuje přijetí nulové hypotézy – H4: Hodnota Konformismus v hodnotové orientaci české populace se po pandemii nezměnila.

Tabulka 12: Průměrné hodnoty Konformismus před a po pandemii

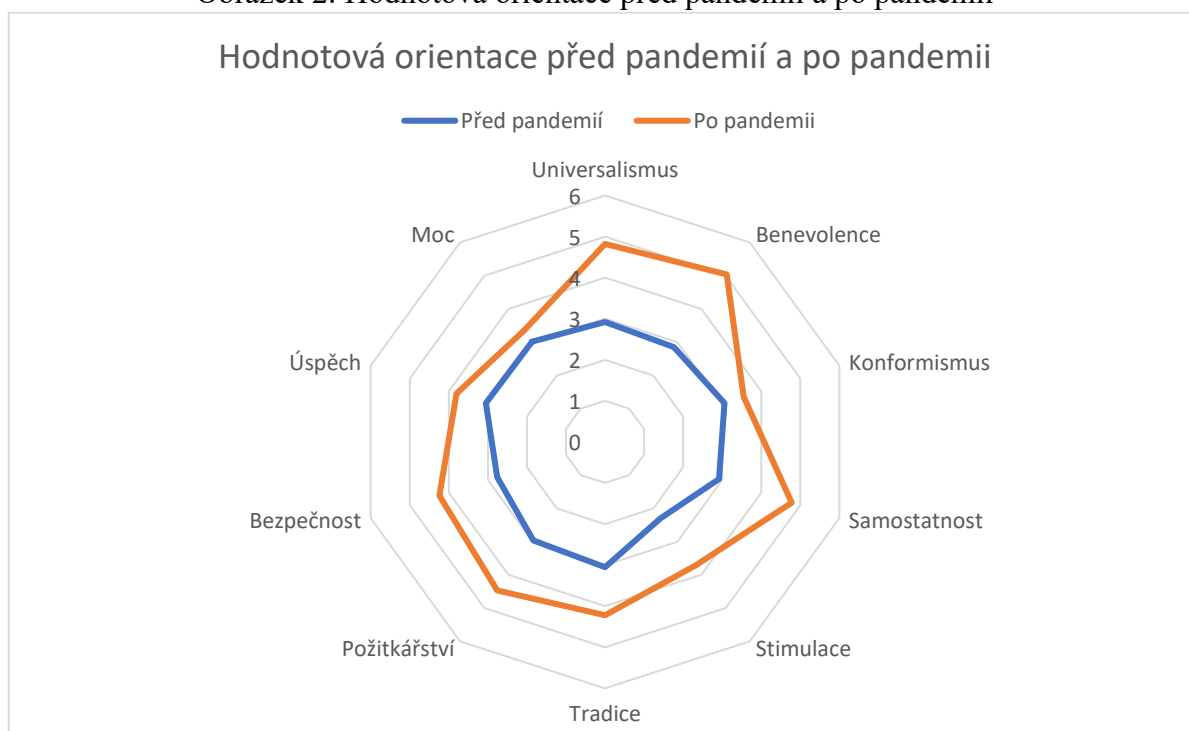
Popis výsledků				
KONFORMISMUS	Fáze sběru	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Před pandemií (2018)	1	3,06	3	1,15
Po pandemii (2022)	2	3,55	3,50	1,20

Zde je uveden souhrn výsledků hodnot před pandemií (sběr ESS z roku 2018, „fáze sběru 1“) a po pandemii (sběr roku 2022, „fáze sběru 2“):

Tabulka 13: Souhrn průměrných hodnot před pandemií a po pandemii

Hodnota	Fáze sběru	Průměr	Medián	Směrodatná odchylka
Universalismus	1	2,92	3	0,99
	2	4,82	5	0,72
Benevolence	1	2,85	3	1,11
	2	5,04	5	0,72
Konformismus	1	3,06	3	1,15
	2	3,55	3,50	1,20
Samostatnost	1	2,92	3	1,13
	2	4,78	5	0,82
Stimulace	1	2,30	2	1,13
	2	3,73	3,50	1,17
Tradice	1	3,05	3	1,18
	2	4,22	4,50	0,99
Požitkářství	1	2,97	3	1,12
	2	4,47	4,50	0,83
Bezpečnost	1	2,76	2,50	1,15
	2	4,24	4,50	1,07
Úspěch	1	3,05	3	1,09
	2	3,80	4	1,14
Moc	1	3,02	3	1,11
	2	3,35	3,50	1,03

Obrázek 2: Hodnotová orientace před pandemií a po pandemii

Výzkumná otázka č. 2.:

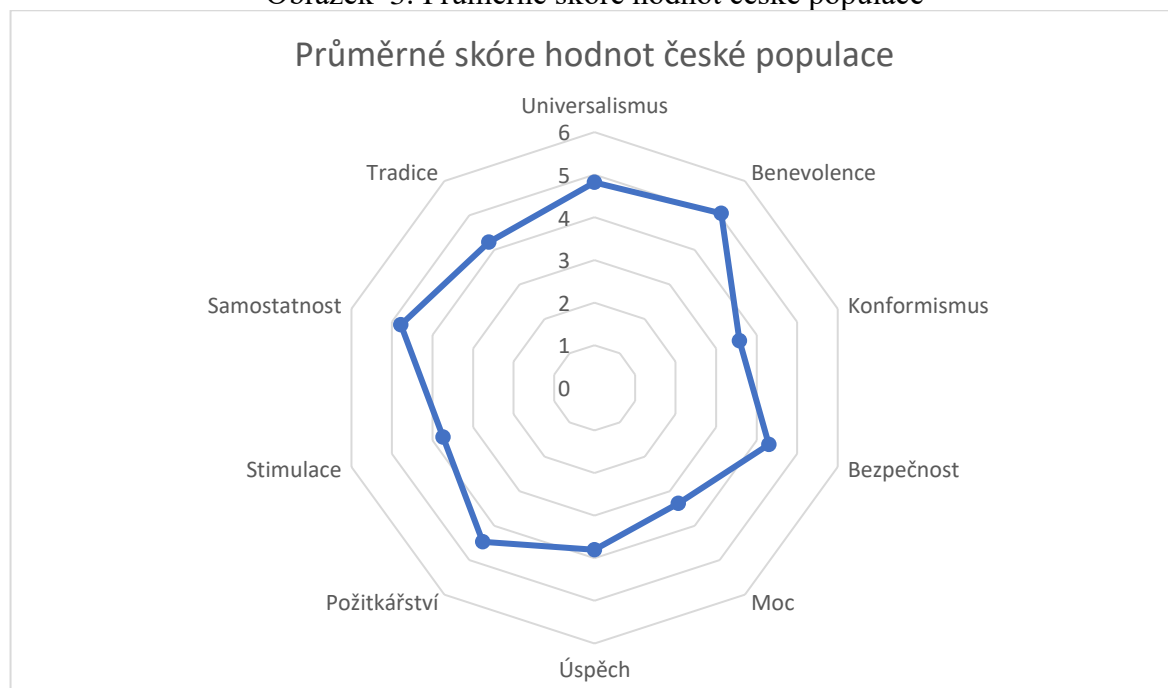
Jak vypadá aktuální struktura hodnot české populace po pandemii?

Pro odpověď na tuto deskriptivní výzkumnou otázku byla zprůměrována data z dotazníku PVQ-21. Ten byl realizován od února 2022 do konce března 2022.

Tabulka 14: Průměrné skóre hodnot české populace po pandemii se směrodatnými odchylkami

	PRŮMĚRNÉ HODNOTY	SMĚRODATNÁ ODCHYLKA
Universalismus	4,82	0,72
Benevolence	5,06	0,72
Konformismus	3,58	1,19
Bezpečnost	4,3	1,09
Moc	3,35	1,03
Úspěch	3,8	1,14
Požitkářství	4,47	0,83
Stimulace	3,74	1,17
Samostatnost	4,78	0,82
Tradice	4,22	0,99

Obrázek 3: Průměrné skóre hodnot české populace

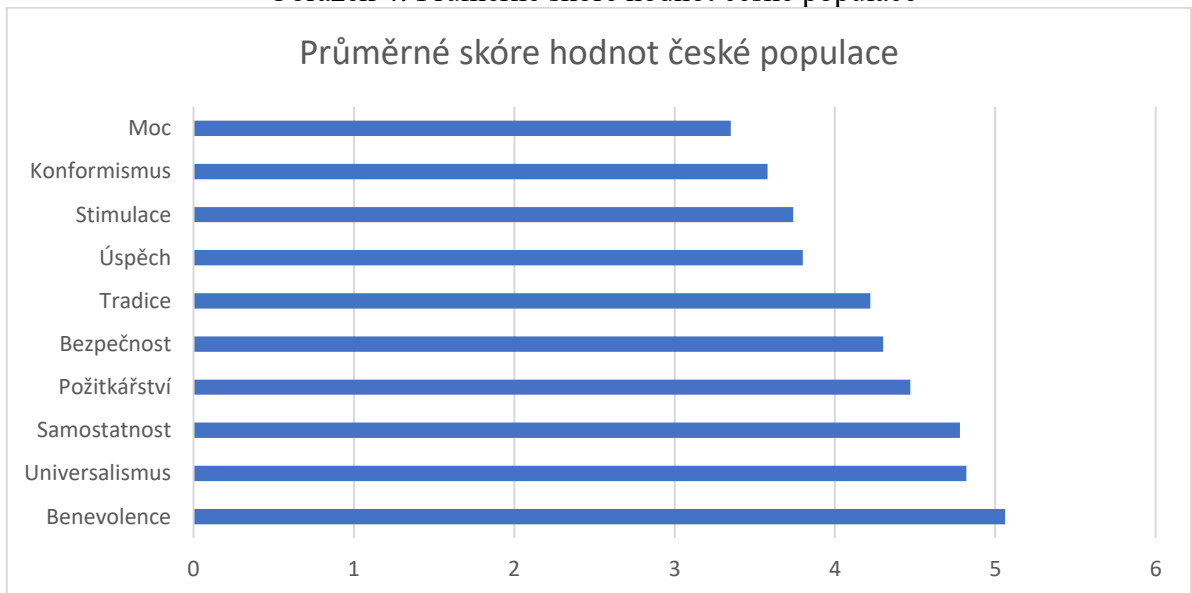
Současné zastoupení hodnot v České populaci ukazuje na následující pořadí, charakterizující českou populaci (dle Řehákové, 2018) následovně:

Hodnota s nejvyšším skóre má po pandemii *Benevolence* ($m=5,06$; $sd=0,72$), což znamená, že česká populace přikládá hodnotě *Benevolence* největší důraz a na hodnotové orientaci

výzkumného vzorku zaujímá hierarchicky přední místa. *Benevolence* se dá charakterizovat jako soustředění se na blaho lidí, kteří jsou s námi v každodenním kontaktu a styku. Lidé s hodnotou *Benevolence* se snaží zvětšit prospěch těchto lidí.

Druhé nejvyšší průměrné skóre má u výzkumného vzorku hodnota *Universalismus* ($m=4,82$; $sd=0,72$). Stejně jako *Benevolence*, i tento hodnotový typ býval Schwartzem dříve označován jako „pro-sociální“. Lidé s touto hodnotou motivuje snaha o pochopení druhých, poznání, tolerance a ochrana všeho živého. Ačkoliv si jsou hodnoty *Benevolence* a *Universalismus* podobné, můžeme se zaměřit na hlavní rozdíl u ochrany a snahy o prospěch – *Benevolence* se o ochranu a prospěch snaží u lidí v jejich bezprostřední blízkosti, oproti tomu *Universalismus* se soustředí na prospěch a harmonii všech lidí.

Obrázek 4: Průměrné skóre hodnot české populace

Třetí nejvyšší průměrné skóre má hodnota *Samostatnost* ($m= 4,78$; $sd= 0,82$). *Samostatnost* je charakteristická svou nezávislostí myslí, svobodou v rozhodování a chování. Pro lidi s touto hodnotou je důležitá kreativita, zvědavost a svoboda. U této hodnoty je velmi důležitá potřeba kontroly nad situací, potřeba autonomie a nezávislosti.

Čtvrté místo má *Požitkářství* ($m=4,47$; $sd=0,83$). Pro tento typ je hlavní si užívat života a zažívat potěšení. Hlavním motivem *Požitkářství* je snaha o rozkoš, požitek a uspokojení.

Páté nejvyšší průměrné skóre české populace je u hodnoty *Bezpečnost* ($m=4,3$; $sd=1,09$). Hodnotový typ *Bezpečnost* má jako hlavní motivační cíl vlastní bezpečí, ale také bezpečí

společnosti a vztahů. Hodnota *Bezpečnost* se snaží o stabilitu, harmonii společnosti a harmonii vztahů.

Nyní zde bude uvedeno pět hodnot, které mají oproti *Benevolenci*, *Universalismu*, *Samostatnosti*, *Požitekárství* a *Bezpečnosti* nižší průměrné skóre. Těmito hodnotami jsou *Tradice*, *Úspěch*, *Stimulace*, *Konformismus* a *Moc*.

Hodnota dosahující šesté nejvyšší skóre je hodnota je *Tradice* ($m=4,22$; $sd=0,99$). Lidé s touto hodnotou mají jako hlavní motiv úctu a věrnost ke zvykům tradiční kultury, náboženství či zažitým vzorcům. Specifickou hodnotou je skromnost, respekt, umírněnost a zbožnost.

Hodnota zaujímající sedmé místo v pořadí průměrné hodnoty u zkoumaného souboru je *Úspěch* ($m=3,8$; $sd=1,14$). Respondenty s hodnotou *Úspěch* motivuje vlastní výkon, touha po dosažení nějakého úspěchu a demonstrace vlastních kompetencí. Specifickou hodnotou je ambicióznost.

Po hodnotovém typu *Úspěch* následuje *Stimulace* ($m=3,74$; $sd=1,17$). Tato hodnota má u české populace z 10 hodnotových typů 8. nejvyšší průměrné skóre. Lidé s hodnotovým typem *Stimulace* motivuje hledání vzrušení a nových podnětů v životě. Specifickými hodnotami jsou odvaha, rozmanitý život a vzrušující život.

Předposlední hodnotový typ je *Konformismus* ($m=3,58$; $sd=1,19$). U této hodnoty je hlavním cílem sebekázeň v aktivitách, zálibách a pohnutkách, které by mohly popudit ostatní lidi. Jedinci s tímto hodnotovým typem své volby a chování vyvozují z předpokladu, že nepotlačené sklony člověka by mohly být společensky rušivé a mohly by ohrožovat hladké fungování skupiny. Specifické hodnoty zde jsou slušnost, úcta ke starším lidem a poslušnost.

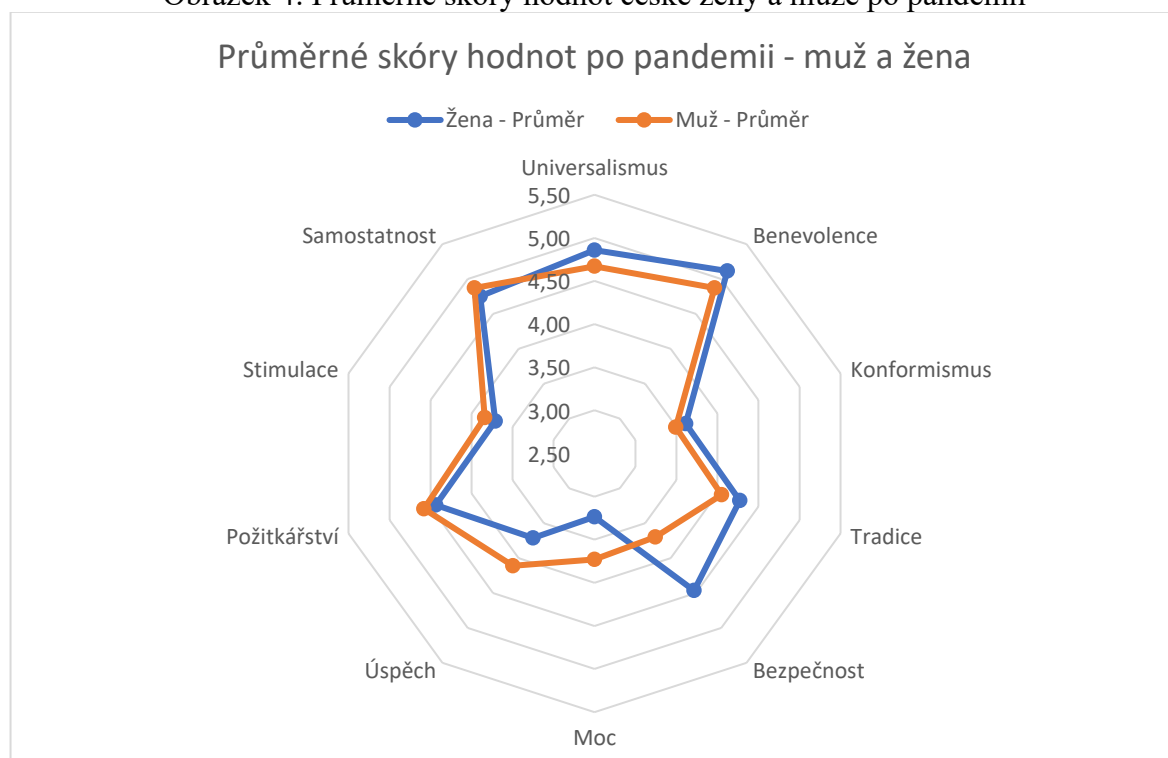
Posledním desátým hodnotovým typem je *Moc* ($m=3,35$; $sd=1,03$). Tento hodnotový typ je poslední, což znamená, že lidé v české populaci nejsou hodnotovým typem *Moc* příliš motivováni. Ti, kteří *Moc* vyznávají se soustředí na získání sociálního statusu, prestiže, kontroly nad lidmi a různými zdroji. Specifickými hodnotami zde jsou sociální moc, bohatství a autorita.

Aktuální struktura hodnot české ženy a muže po pandemii

Tabulka 15: Průměrné skóry hodnot české ženy a muže po pandemii se směrodatnými odchylkami

	Žena Průměr	Žena Směrodatná odchylka	Muž Průměr	Muž Směrodatná odchylka
Universalismus	4,86	0,68	4,67	0,82
Benevolence	5,12	0,65	4,87	0,90
Konformismus	3,61	1,15	3,49	1,32
Tradice	4,27	0,94	4,05	1,14
Bezpečnost	4,47	1,01	3,70	1,14
Moc	3,24	1,00	3,73	1,03
Úspěch	3,71	1,13	4,11	1,15
Požitekárství	4,44	0,86	4,58	0,74
Stimulace	3,71	1,15	3,84	1,27
Samostatnost	4,75	0,85	4,87	0,71

Obrázek 4: Průměrné skóry hodnot české ženy a muže po pandemii

Srovnání mužů a žen po pandemii

V hodnotě Universalismus se od sebe muži a ženy neliší ($U=6778$; $p=0,126$).

V hodnotě Benevolence se od sebe muži a ženy neliší ($U=6611$; $p=0,067$).

V hodnotě Konformismus se od sebe muži a ženy neliší ($U=7315$; $p=0,510$).

V hodnotě Tradice se od sebe muži a ženy neliší ($U=7033$; $p=0,262$).

V hodnotě Bezpečnost se od sebe muži a ženy liší ($U=4740$; $p < 0,001$).

V hodnotě Moc se od sebe muži a ženy liší ($U=5673$; $p < 0,001$).

V hodnotě Úspěch se od sebe muži a ženy neliší ($U=6264$; $p=0,018$).

V hodnotě Požitkářství se od sebe muži a ženy neliší ($U=7110$; $p=0,317$).

V hodnotě Stimulace se od sebe muži a ženy neliší ($U=7289$; $p=0,483$).

V hodnotě Samostatnost se od sebe muži a ženy neliší ($U=7240$; $p=0,430$).

Tři nejvýznamnější hodnoty na hodnotové orientaci po pandemii na základě pohlaví

ŽENA:

1. Benevolence ($m=5,12$; $sd=0,65$)
2. Universalismus ($m=4,86$; $sd=0,68$)
3. Samostatnost ($m=4,75$; $sd=0,85$)

MUŽ:

1. Samostatnost ($m=4,87$; $sd=0,71$)
2. Benevolence ($m=4,87$; $sd=0,90$)
3. Universalismus ($m=4,67$; $sd=0,82$)

Výzkumná otázka č. 3:

S čím souvisí změny hodnot v souvislosti s pandemií?

H5: U hodnotového typu Konformismus je po pandemii vnímané zvýšení více u žen než u mužů.

H6: U hodnotového typu Stimulace je po pandemii vnímané snížení více u mužů než u žen.

Testování hypotézy H5:

Alternativní hypotéza byla stanovena (H5): U hodnoty Konformismus je po pandemii vnímané zvýšení více u žen než u mužů.

Nulová hypotéza byla stanovena (H0): U hodnoty Konformismu není po pandemii vnímaný rozdíl mezi skupinou mužů a žen.

Došlo ke zprůměrování dat hodnoty Konformismus „po změně“ pro muže a ženy. Z těchto průměrných hodnot se za pomoci Shapiro-Wilkova testu otestovala normalita ($W = 0,932$) Nízká p-hodnota naznačila porušení předpokladu normality. Pro další testování byla zvolena neparametrická metoda – Mann-Whitneyho test, který vyšel $U=6853$, $p=0,068$, což vede k přijetí nulové hypotézy – U hodnoty Konformismu není po pandemii vnímaný rozdíl mezi ženami a muži. Průměrná hodnota ve změně Konformismu po pandemii byla pro muže ($m=2,94$, $sd=0,45$) a pro ženy ($m=3,06$, $sd=0,54$)

Tabulka 16: Průměrné hodnoty dat Konformismu se směrodatnou odchylkou

	Průměr	Směrodatná odchylka
ŽENA	3,06	0,54
MUŽ	2,94	0,45

Testování hypotézy H6:

Alternativní hypotéza byla stanovena (H6): U hodnoty Stimulace je po pandemii vnímané snížení více u mužů než u žen.

Nulová hypotéza byla stanovena (H0): U hodnoty Stimulace není po pandemii vnímané snížení u mužů nebo u žen.

Došlo ke zprůměrování dat hodnoty Stimulace „po změně“ pro muže a ženy. Z těchto průměrných hodnot se za pomoci Shapiro-Wilkova testu otestovala normalita ($W=0,915$) Nízká p-hodnota naznačila porušení předpokladu normality. Pro další testování byla zvolena neparametrická metoda – Mann-Whitneyho test, který vyšel $U=7494$, $p=0,652$, což vede k přijetí nulové hypotézy – U hodnoty Stimulace není po pandemii vnímané snížení u mužů nebo u žen. Průměrná hodnota ve změně Stimulace po pandemii byla pro muže ($m=3,12$, $sd=0,58$) a pro ženy ($m=3,20$, $sd=0,65$)

Tabulka 17: Průměrné hodnoty dat Stimulace se směrodatnou odchylkou

	Průměr	Směrodatná odchylka
ŽENA	3,20	0,65
MUŽ	3,12	0,58

Shrnutí výsledků

U první výzkumné otázky (Jaké hodnoty se změnil v hodnotové orientaci lidem z důvodu pandemie?) vyšly hypotézy tímto způsobem:

- U hypotézy 1 byla přijata alternativní hypotéza: H1: Hodnota Benevolence v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje. Byl zde nalezen rozdíl před pandemií a po pandemii.
- U hypotézy 2 byla přijata alternativní hypotéza: H2: Hodnota Stimulace v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje. Byl zde nalezen rozdíl před pandemií a po pandemii.

- U hypotézy 3 byla přijata alternativní hypotéza: H3: Hodnota Bezpečnost v hodnotové orientaci české populace se po pandemii zvyšuje. Byl zde nalezen rozdíl před pandemií a po pandemii.
- U hypotézy 4 byla potvrzena nulová hypotéza H4: Hodnota Konformismus v hodnotové orientaci české populace se po pandemii nezměnila. Nebyl zde nalezen signifikantní rozdíl před pandemií a po pandemii.

Druhá výzkumná otázka měla zjistit, jak vypadá aktuální struktura hodnot po pandemii. Po zprůměrování dat „po pandemii“ vznikla průměrná hodnotová struktura v tomto pořadí (od nejvíce důležitých hodnot po ty nejméně důležité):

1. Benevolence
2. Universalismus
3. Samostatnost
4. Požitkářství
5. Bezpečnost
6. Tradice
7. Úspěch
8. Stimulace
9. Konformismus
10. Moc

U druhé výzkumné otázky se také zaměřilo na srovnání hodnot mužů a žen výzkumného vzorku po pandemii. Nebyl nalezen rozdíl mezi hodnotami Benevolence, Universalismus, Samostatnost, Požitkářství, Tradice, Úspěch, Stimulace a Konformismus. Významný rozdíl byl v hodnotách Moc a Bezpečnost.

Hodnotová orientace mužů a žen po pandemii vyšla s těmito výsledky: Tři nejzákladnější hodnoty žen po pandemii byly Benevolence, Universalismus a Samostatnost a u mužů to byly hodnoty: Samostatnost, Benevolence a Universalismus.

Třetí výzkumná otázka se soustředila na souvislost změn hodnot během pandemie. Zde se pracovalo hlavně s hypotézou rozdílu mezi pohlavími.

- U hypotézy 5 byla potvrzena nulová hypotéza, což znamená, že nebyl nalezen rozdíl ve změně hodnoty Konformismus po pandemii mezi skupinou žen a mužů.

- U hypotézy 6 byla také potvrzena nulová hypotéza, což znamená, že nebyl nalezen rozdíl ve změně hodnoty Stimulace po pandemii mezi skupinou mužů a žen.

7 Diskuze

Ačkoliv byly hodnoty dříve brány jako stabilní součást osobnosti, dnes se psychologové spíše shodují na předpokladu, že hodnoty odrážejí změny v prostředí a vnější okolnosti (Wet, 2019). Cílem této bakalářské práce a výzkumného šetření bylo zjistit, zda se pandemie dá za takto transformující zkušenost považovat. Pokud by došlo k potvrzení jejího transformujícího charakteru, bylo dalším cílem zjistit, jakým způsobem se hodnoty proměnily.

První výzkumná otázka (VO1) se zaměřovala na konkrétní hodnoty, které by mohla pandemie v hodnotové orientaci změnit. Longitudinální studie, které v minulosti proběhly (Schwartz & Bardi, 1997; Sortheix, 2019) prokazují, že ztráta pocitu bezpečí, ke kterému u lidí během pandemie docházelo (viz. kapitola 3), vede ke zvýšení konzervativních hodnot. Mezi ně patří např. Bezpečnost. Hypotéza 3 toto potvrdila – po pandemii se hodnota Bezpečnost u výzkumného vzorku opravdu zvýšila. Hlavním motivačním cílem hodnoty Bezpečnost je vlastní bezpečí, ale také bezpečí společnosti a vztahů (Řeháková, 2006). Mezi konzervativní hodnoty patří také hodnota Konformismus, u které nebyla však alternativní hypotéza 4 přijata a vyšla s výsledkem, že hodnota Konformismus se po pandemii nezměnila. U první výzkumné otázky se také zkoumaly hypotézy ohledně hodnot Benevolence a Stimulace. Ve studii zkoumající změny hodnot během pandemie (Daniel, Bardi & Fischer, 2021) došlo na přelomu listopadu a prosince 2020 k poklesu hodnoty Benevolence. Tato hodnota signalizuje zájem o své blízké okolí. Studie dále uvádí, že pokles zájmu v péči o druhé může být zapříčiněn poklesem sociálních interakcí během lockdownu a jako druhý alternativní důvod uvádí, že příčina by mohla být v přesunutí energie k vlastní sebezáchově a osobní bezpečnosti na úkor zájmu o ostatní. Po pandemii výsledek poukazuje naopak na zvýšení Benevolence. Důvodem tedy může být rozvolnění, více sociálního kontaktu po pandemii a menší nebezpečí. U hodnoty Stimulace také došlo ke zvýšení. Ta se vyznačuje tím, že člověk, který si hodnoty Stimulace cení, má vysokou potřebu vzrušení, výzev v životě a nových věcí (Řeháková, 2006). U studie zabývající se existenčními hrozbami (podobné pandemii), jako je např. finanční krize roku 2008 (Sortheix, 2019) nebo prožití války (Daniel, 2013), můžeme pozorovat pokles motivačních hodnot, do kterých Stimulace spadá. Důvodem zvýšení Stimulace po pandemii může být rozvolnění, které nabízí nové možnosti po dlouhé době omezení. Budoucí studie by se měly zaměřit na hlubší prozkoumání za pomoci kvalitativních metod.

Druhá výzkumná otázka (VO2) se soustředila na aktuální strukturu hodnot české populace po pandemii. Zde zmíním tři hodnoty, které v hodnotové orientaci výzkumného vzorku stojí hierarchicky nejvýše. První dvě hodnoty jsou zařazeny mezi hodnoty dimenze *překročení sebe sama* a v kruhovém diagramu (obrázek 1) dle Řehákové (2006) mají místo vedle sebe. Jsou jimi Benevolence a Universalismus. Tyto hodnoty zdůrazňují zájem o blaho a spokojenost druhých. Prvořadější je však zájem o lidi v blízkém okolí (rodina, komunita) - Benevolence, a až poté je zájem o blaho všech lidí, přírody a planety - Universalismus (Schwartz, 2012). Výsledek je překvapující, protože v kapitole 3.1 (Sociální izolace), poukazují články na negativní dopad karantény. Ta přispěla k tomu, že se lidé začali chovat jako kdyby byli ostatní lidé potenciálním nebezpečím pro jejich zdraví (Pietrabissa & Simpson, 2020). Hodnoty Benevolence a Universalismus spadají dle Maeckera (2009) mezi hodnoty *tradiční*. Ty zdůrazňují kolektivismus, submisivní omezování, zachovávání tradičních postupů, ochranu a stabilitu. Zajímavé je, že tyto *tradiční* hodnoty byly studii vyhodnoceny jako horší pro zachování zdraví. Volí totiž tradiční (nefunkční) postupy, které zvyšují stres (Kleinman & Good, 1985; Graham, 2013). Studie z roku 1985 a 2013 sice tvrdí, že se jedná o postupy zvyšující stres, naopak studie zabývající se hodnotami francouzských občanů za prvního lockdownu (Bonetto, Dezechache & Nugier, 2021) přichází s výsledkem, že během krize, kdy bylo třeba se stresem pracovat, Francouzi upřednostňovali stabilitu, konformitu, bezpečnost a tradiční postupy. Třetí nejvyšší průměrná hodnota je Stimulace, která dle Maeckera (2009) spadá naopak mezi hodnoty *moderní*. Schwartz (2012) ji charakterizuje na základě potřeby rozmanitosti a nových stimulů. Lidé s touto hodnotou si cení vzrušení, novosti a výzev v životě.

K analýze hodnot české populace byla přiložena také tabulka s rozdíly mezi průměrnými skóry hodnot žen a mužů po pandemii. Jako tři hlavní hodnoty žen vyšly Benevolence (m=5,12), Universalismus (m=4,86) a Samostatnost (m=4,75). U mužů to byly hodnoty Samostatnost (m=4,87), Benevolence (m=4,87) a Universalismus (m=4,67). Význam Benevolence a Universalismu byl vysvětlen o odstavci výše. Důležité je zde popsat hodnotu, která u mužů dominovala na prvním místě. Samostatnost je hodnota charakterizující se nezávislostí mysli a touhou po svobodě v rozhodování a jednání. Pro lidi, kteří mají v hodnotové orientaci Samostatnost vysoko, je důležitá kreativita a neustálá zvědavost. Samostatnost vychází z potřeby kontroly nad situací, potřeby autonomie a nezávislosti (Řeháková, 2006). Toto zjištění potvrzuje tvrzení Schwartze a Bilskyho (2001, cit. dle

Hnilica). Ti během výzkumu dospěli k tomu, že hodnoty Samostatnost, Benevolence a Universalismus se řadí do čela hodnotových orientací všech zkoumaných kultur.

Dle evolučních teorií si ženy ze své podstaty cení Benevolence a Universalismu více než muži (Schwartz & Rubel-Lifschitz, 2009). Ve výzkumu ženám opravdu vyšlo vyšší průměrné skóre u těchto hodnot, pokud ale porovnáme skóre Benevolence a Universalismu mezi pohlavími, zjistíme, že rozdíl zde není statisticky signifikantní.

Třetí výzkumná otázka (VO3) se zaměřila na souvislost změn hodnot po pandemii. Zde se pracovalo s hypotézou rozdílu mezi pohlavími. Signifikantní rozdíl se zkoumal u hodnot Konformismus a Stimulace. U obou se rozdíl mezi mužskou hodnotovou hierarchií a ženskou hodnotovou hierarchií nenašel.

Hlavním cílem bylo zjistit, zda hodnotovou orientaci pandemie změnila. Bakalářská práce porovnávala výsledky hodnot před pandemií (data ESS z roku 2018) s vlastními výsledky z února 2022. Výsledky ukazují, že pandemie hodnoty opravdu změnila. Zajímavé je také porovnání se studii, které zkoumaly změny hodnot během pandemie (Daniel, Bardi & Fischer, 2021; Bonetto, Dezechache & Nugier, 2021). Ty zjistily, že před pandemií byly hodnoty celkově stabilnější než během pandemie, kdy docházelo k různým proměnám hodnot z důvodu vládních restrikcí. Hodnoty české společnosti jsou tedy důležitým psychologickým tématem pro výzkumy, protože kopírují změny v prostředí a právě jejich evoluční a transformační charakter může o prožívání lidí mnoho napovědět. Ne nadarmo hodnotovou orientaci Horák (1996) nazval lidským kompasem.

Důvod proměny hodnot nemůže mé výzkumné šetření zodpovědět. Je proto potřeba se zaměřit na dílčí výsledky a do hloubky je prozkoumat. Jak výzkumy potvrzují (Pietrabissa & Simpson, 2020; Saladino, Algeri & Auriemma, 2020), společnost prošla globální krizí a stále se bude potýkat s mnoha psychologickými důsledky. Proto je mým doporučením, aby se psychologické bádání zaměřilo na přesný důvod změn u jednotlivých hodnot, a aby dále sledovalo hodnotovou orientaci české populace, jakým způsobem se proměňuje v čase s ohledem na významné historické události, které mohou hrát dle tohoto výzkumu velkou roli.

Limity své práce spatřuju v získání malého výzkumného souboru. Soubor pro účely bakalářské práce vyplnilo přesně 300 respondentů. Bylo by však vhodnější mít ve výzkumu větší počet respondentů, aby byly zjištěné výsledky průkaznější. ESS šetření se účastnilo 2398 respondentů, což je osmkrát větší výzkumný vzorek. ESS se účastnili respondenti od

15 let, oproti mému výzkumu, kde byla věková hranice stanovena nad 18 let. Dotazník vyplnily také primárně ženy. Limitem práce je tedy nevyrovnanost výzkumného vzorku oproti komparativnímu souboru, který vychází z reprezentativního sociologického sběru na straně ESS a sběru na základě dostupnosti využitím pro sběr dat do bakalářské práce.

Jak už jsem zmínila, rozdílnost s daty ESS mohou být také vysvětleny nerovnoměrným věkovým rozložením. U výzkumného vzorku bakalářské práce převažují respondenti ve vývojové fázi mladá dospělost. Tu datuje Švancara (1973) od 20 do 32 let. Dle Bardiho studie (2009) je větší stabilita v hodnotách u osob, které prožili více životních změn (ve smyslu prožití více náročných životních situací). U mladého dospělého, u kterého nedošlo ještě k tolika životním tranzicím (životním změnám), může tedy dojít pravděpodobněji po pandemii ke změně (Millová & Blatný, 2021).

Hlavní přínos své práce spatřuji v porovnání hodnot před pandemií a po pandemii a zjištění, že ke změně hodnot opravdu po pandemii došlo. Jako plus vnímám vytvoření „po pandemické“ hodnotové orientace výzkumného vzorku s vysvětlením dílčích hodnot. Další přínos je v porovnání průměrných hodnot po pandemii mezi pohlavími a zjištění, že není souvislost mezi změnami hodnot a pohlavím.

8 Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá vlivem pandemie Covid-19 na českou populaci. V teoretické části jsou shrnuty dosavadní poznatky o hodnotách a následně jejich konkrétní zaměření na koncepci hodnot Shaloma Schwartz. Teoretická část obsahuje také kapitolu, kde je sepsáno, jaký vliv měla pandemie na společnost. Praktická část hledá za pomoci kvantitativní analýzy odpovědi na výzkumné otázky, zda pandemie hodnoty změnila, jakým způsobem se po pandemii hodnoty proměnily a snaží se nalézt souvislosti změn po pandemii.

Hlavním zjištěním práce bylo, že pandemie byla pro českou společnost transformující zkušenost. Práce také přinesla přehled o aktuální hodnotové orientaci a přišla s výsledkem, že mezi změnou hodnot a pohlavím není souvislost.

Jak ukazují studie, během pandemie se hodnoty výrazně proměňovaly v čase a tato práce přišla s výsledkem, že před pandemií a po pandemii se lidem hodnotová orientace změnila. Jedná se však o průběžný výsledek. Výzkumné šetření projektu European Social Survey probíhá každé čtyři roky. Rok 2022 je rokem, kdy budou data opět sbírána. Díky tomu dojde k opětovnému přezkoumání před pandemií a po pandemii a výsledky mohou sloužit k dalšímu psychologickému bádání.

Použitá literatura

1. Alwin, D. F. (1990). Cohort Replacement and Changes in Parental Socialization Values. *Journal of Marriage and Family*, 52(2), 347–360.
2. American Psychological Association [APA]. (2013). *Diagnostic and statistic manual of mental disorders* (5th ed.). Arlington.
3. Anýžová, P. (2014). Srovnatelnost Schwartzovy hodnotové škály v mezinárodních datech. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 50(04), 547-580.
4. Bardi, A., & Goodwin, R. (2011). The dual route to value change: Individual processes and cultural moderators. *Journal of cross-cultural psychology*, 42(2), 271-287.
5. Baštecká, B., & Goldmann, P. (2001). *Základy klinické psychologie* (1. vyd.). Portál.
6. Baumeister, R. F. (2005). *The cultural animal: Human nature, meaning, and social life*. Oxford University Press.
7. Bender I. E. (1958). Changes in religious interest: A retest after 15 years. *The journal of Abnormal and Social Psychology*, 57(1), 41.
8. Biddlestone, M., Green, R., & Douglas, K. M. (2020). Cultural orientation, power, belief in conspiracy theories, and intentions to reduce the spread of COVID-19. *British Journal of Social Psychology*, 59(3), 663-673.
9. Bonetto, E., Dezechache, G., Nugier, A., Inigo, M., Mathias, J. D., Huet, S., & Dambrun, M. (2021). Basic human values during the COVID-19 outbreak, perceived threat and their relationships with compliance with movement restrictions and social distancing. *PloS one*, 16(6), e0253430.
10. Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912-920.
11. Cacioppo, J. T., & Hawkley, L. C. (2003). Social isolation and health, with an emphasis on underlying mechanisms. *Perspectives in biology and medicine*, 46(3), S39-S52.
12. Cakirpaloglu, P. (2004) *Psychologie hodnot* (1. vyd.). Votobia.
13. Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (1999). *Facilitating posttraumatic growth: A clinician's guide*. Routledge.
14. Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (2014). *Handbook of posttraumatic growth: Research and practice*. Routledge.
15. Centers for Disease control and prevention (2022, 25.únor). *Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)*. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/prevent-getting-sick/prevention.html>
16. Čačka, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika* (3. vyd.). Doplněk.
17. Daniel, E., Bardi, A., Fischer, R., Benish-Weisman, M., & Lee, J. A. (2022). Changes in personal values in pandemic times. *Social Psychological and Personality Science*, 13(2), 572-582.

18. Daniel, E., Fortuna, K., Thrun, S. K., Cioban, S., Knafo, A. (2013). Brief report: Early adolescents' value development at war time. *Journal of Adolescence*, 36(4), 651–655.
19. Davis, J. A. (2004). Did growing up in the 1960s leave a permanent mark on attitudes and values? Evidence from the general social survey. *Public Opinion Quarterly*, 68(2), 161-183.
20. Dobrovolská, D., Dublinský, J. (1981). *Hodnotová orientace vysokoškola z hlediska současné koncepce hodnot*. Státní pedagogické nakladatelství.
21. Dvořáková, J. (2008). *Morální usuzování. Vliv hodnot, osobnosti a morální identity*. Masarykova univerzita.
22. Frankl, V. E. (2006). *Lékařská péče o duši*. Cesta.
23. Graham, G. (2013). *The disordered mind: An introduction to philosophy of mind and mental illness*. Routledge.
24. Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Portál.
25. Havlíčková, M. (2009). *Hodnotové orientace současných vysokoškolských studentů a jejich vztah k jiným osobnostním a kognitivním strukturám* [Diplomová práce, Masarykova univerzita]. is.muni.
https://is.muni.cz/th/z6u3m/Schwartz_Values_Havlickova_final.pdf
26. Havlíčková, M. (2009). *Hodnotové orientace současných vysokoškolských studentů a jejich vztah k jiným osobnostním a kognitivním strukturám* [Diplomová práce, Masarykova univerzita]. is.muni.
https://is.muni.cz/th/z6u3m/Schwartz_Values_Havlickova_final.pdf
27. Hnilica, K. (2007). Vývoj a změny hodnot v dospělosti. *Československá psychologie*, 51(5), 437.
28. Horák, J. (1996) *Kapitoly z teorie výchovy*. Technická univerzita.
29. Hudeček, J. (1986). *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Academia.
30. Chasáková, A. (2009) *Hodnotová struktura adolescentů a její vztah k osobnostním charakteristikám* [Diplomová práce, Masarykova univerzita]. is.muni. <https://is.muni.cz/th/q7nt4/DP.pdf>
31. Inglehart, R. (1971). The silent revolution in Europe: Intergenerational change in post-industrial societies. *American political science review*, 65(4), 991-1017.
32. Inglehart, R. (1985). New perspectives on value change: Response to Lafferty and Knutsen, Savage, and Böltken and Jagodzinski. *Comparative Political Studies*, 17(4), 485-532.
33. Joseph, S. (2017). *Co nás nezabije...: možnosti posttraumatického růstu* (1. vyd.). Portál
34. Joseph, S., & Linley, P. A. (2008). *Trauma, recovery, and growth: Positive psychological perspectives on posttraumatic stress*. John Wiley & Sons.
35. Kachanoff, F. J., Bigman, Y. E., Kapsaskis, K., & Gray, K. (2021). Measuring realistic and symbolic threats of COVID-19 and their unique impacts on well-being and adherence to public health behaviors. *Social Psychological and Personality Science*, 12(5), 603-616.

36. Kanzler, K. E., & Ogbeide, S. (2020). Addressing trauma and stress in the COVID-19 pandemic: Challenges and the promise of integrated primary care. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(S1), S177.
37. Kavalíř, P. (2005). K problematice výzkumu hodnot a hodnotových preferencí. *Československá psychologie*, 49, č. 4.
38. Kleinman, A., Good, B. J., & Good, B. (1985). *Culture and depression: Studies in the anthropology and cross-cultural psychiatry of affect and disorder*. Univ of California Press.
39. Kolman, L. (1998, 18. září). *Hodnoty našich studentů metodologické sdělení*. Agrární WWW Portál. <http://www.agris.cz/clanek/104985>
40. Kon, I. S. (1971). *Sociologie osobnosti*. Orbis.
41. Kraus, B. (2006). *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Paido.
42. Kučerová, S. (1996). *Člověk-hodnoty-výchova: Kapitoly z filosofie výchovy*. ManaCon.
43. Kusrkar, R., & Croiset, G. (2015). Critical synthesis package: Schwartz value survey (SVS). *MedEdPORTAL*, 11, 10002.
44. Lepore, S. J., Revenson, T. A., Weinberger, S. L., Weston, P., Frisina, P. G., Robertson, R., & Cross, W. (2006). Effects of social stressors on cardiovascular reactivity in Black and White women. *Annals of Behavioral Medicine*, 31(2), 120-127.
45. Maercker, A., Mohiyeddini, C., Müller, M., Xie, W., Yang, Z. H., Wang, J., & Müller, J. (2009). Traditional versus modern values, self-perceived interpersonal factors, and posttraumatic stress in Chinese and German crime victims. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 82(2), 219-232.
46. Maercker, A., Zhang, X. C., Gao, Z., Kochetkov, Y., Lu, S., Sang, Z., & Margraf, J. (2015). Personal value orientations as mediated predictors of mental health: A three-culture study of Chinese, Russian, and German university students. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 15(1), 8-17.
47. Mareš, J. (2012). *Posttraumatický rozvoj člověka*. Grada.
48. Mazza, M., Marano, G., Lai, C., Janiri, L., & Sani, G. (2020). Danger in danger: Interpersonal violence during COVID-19 quarantine. *Psychiatry research*, 289, 113046.
49. Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10 (2000). *Duševní poruchy a poruchy chování: Popisy klinických příznaků a diagnostická vodítka* (2. vyd.). Psychiatrické centrum Praha.
50. Mikšík, O. (2007). *Psychologická charakteristika osobnosti*. Karolinum.
51. Millová, K., & Blatný, M. (2021). Stabilita a změna osobních hodnot u lidí s různými trajektoriemi životní dráhy: longitudiální studie. *Ceskoslovenska Psychologie*, 65(6), 520-536.
52. Ministerstvo zdravotnictví (2022, 18.ledna). Dopady pandemie na psychiku. <https://covid.gov.cz/situace/psychologicka-pomoc/dopady-pandemie-na-psychiku>
53. Morris, Ch. (1956). *Varieties of Human Values*. University of Chicago Press.
54. Nakonečný, M. (2009). *Psychologie osobnosti* (2. vyd.). Academia.
55. Obst, O. (2006) *Didaktika sekundárního vzdělávání*. (1. vyd.). Univerzita Palackého

56. Osecká, L., Řehulková, O., & Řehulka, E. (1991). Místo hodnot ve struktuře osobnosti. *Etika*, 2, 66-69.
57. Pavlas, I. (2007). Hodnotová orientace v adolescenci. *Mládež a hodnoty*. 133-141
58. Pietrabissa, G., & Simpson, S. G. (2020). Psychological consequences of social isolation during COVID-19 outbreak. *Frontiers in psychology*, 2201.
59. Preiss, M. (2009). Trauma a posttraumatický růst. *Psychiatrie pro praxi*, 10(1), 12-18.
60. Richardson, G. E. (2002). The metatheory of resilience and resiliency. *Journal of clinical psychology*, 58(3), 307-321.
61. Rogers, J. P., Chesney, E., Oliver, D., Pollak, T. A., McGuire, P., Fusar-Poli, P., & David, A. S. (2020). Psychiatric and neuropsychiatric presentations associated with severe coronavirus infections: a systematic review and meta-analysis with comparison to the COVID-19 pandemic. *The Lancet Psychiatry*, 7(7), 611-627.
62. Rohan, M. J. (2000). A rose by any name? The values construct. *Personality and Social Psychology Review*, 4, 255-277
63. Ryder, N. B. (1965): The cohort as a concept in the study of social change. *American Sociological Review* 30, 843-861
64. Řeháková, B. (2006). Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů S. H. Schwartze / Measuring Value Orientations with the Use of S. H. Schwartz's Value Portraits. *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review*, 42(1), 107-128
65. Saladino, V., Algeri, D., & Auriemma, V. (2020). The psychological and social impact of Covid-19: new perspectives of well-being. *Frontiers in psychology*, 2550.
66. Schnurr, P. P. (2010). PTSD 30 years on. *Journal of Traumatic Stress*, 23 (1), 1-2.
67. Schusterová, N. (2008). Konstrukt „hodnota“ v psychologickom ponímání. *Ceskoslovenská psychologie*, 52(3), 265.
68. Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries*. Academic Press.
69. Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Psychology and Culture*, 2(1)
70. Schwartz, S. H., & Bardi, A. (1997). Influences of adaptation to communist rule on value priorities in Eastern Europe. *Political Psychology*, 18, 385-410
71. Schwartz, S. H., & Rubel-Lifschitz, T. (2009). Cross-national variation in the size of sex differences in values: Effects of gender equality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(1), 171-185.
72. Sič, P., Mrhálek, T., & Kajanová, A. (2012). Hodnotový systém a vybrané aspekty trávení volného času u studujících FF MU. *Psychologie a její kontexty (Psychology & Its Contexts)*, 2(3), 47-54
73. Sortheix, F. M., Parker, P. D., Lechner, C. M., & Schwartz, S. H. (2019). Changes in young Europeans' values during the global financial crisis. *Social Psychological and Personality Science*, 10(1), 15-25
74. Sprang, G., & Silman, M. (2013). Posttraumatic stress disorder in parents and youth after health-related disasters. *Disaster medicine and public health preparedness*, 7(1), 105-110

75. Škoda, J. (2016). *Hodnotová orientace, stres a kvalita života*. [Diplomová práce, Pražská vysoká škola psychosociálních studií]. Pvsps. https://www.pvsps.cz/data/2016/12/09/15/skoda_jakub.pdf
76. Šmídová, M. (2011). Hodnoty, hodnotová orientace a životní cíle současných adolescentů. [Diplomová práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně]. Digitální knihovna Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/15927/%c5%a1m%c3%addov%c3%a1_2011_dp.pdf?sequence=1&isAllowed=y
77. Švancara, J. (1973). *Kompendium vývojové psychologie*. SPN
78. Thornhill, R., Fincher, C. L., & Aran, D. (2009). Parasites, democratization, and the liberalization of values across contemporary countries. *Biological Reviews*, 84(1), 113-131
79. Tuncgenc, B., El Zein, M., Sulik, J., Newson, M., Zhao, Y., Dezechache, G., & Deroy, O. (2020, 5. srpen). *Social influence matters: We follow pandemic guidelines most when our close circle does*. <https://doi.org/10.1111/bjop.12491>
80. Velehradský, A. (1978). *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Nakladatelství Svoboda.
81. Vizinová, D., & Preiss, M. (1999). *Psychické trauma a jeho terapie (PTSD): psychologická pomoc obětem válek a katastrof*. Portál.
82. Williams Jr, R. M. (1960). Generic American values. *Exploring the ways of mankind*. New York: Holt, Rinehart & Winston I, 960.
83. Wirtz, U. (2005). *Vražda duše: Incest a jeho terapie* (2. vyd.). Portál

Přílohy

Seznam příloh:

Seznam obrázků a tabulek.....	55
Jednotlivé položky dotazníku.....	56
Výsledky dotazníku PVQ-21 (verze pro muže)	57
Sociodemografické položky	71

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1: Deset základních motivačních typů hodnot dle Schwartz

Obrázek 2: Hodnotová orientace před pandemií a po pandemii

Obrázek 3: Průměrné skóre hodnot české populace

Obrázek 4: Průměrné skóre hodnot české populace

Tabulka 1: Tabulka s Motivačním typem a jeho motivačním cílem a specifickou hodnotou dle Schwartz a Biskyho (1994)

Tabulka 2: Jednotlivé položky (portréty) přiřazené ke konkrétním hodnotám

Tabulka 3: Počet dotazovaných mužů a žen s věkovým rozmezím

Tabulka 4: Komparativní soubor mužů a žen s věkovým rozmezím

Tabulka 5: Odpovědi na sociodemografickou otázku: nejvyšší započaté vzdělání

Tabulka 6: Odpovědi na sociodemografickou otázku: aktuální pracovní činnost

Tabulka 7: Odpovědi na sociodemografickou otázku: počet osob v domácnosti

Tabulka 8: Odpovědi na sociodemografickou otázku: partnerský vztah během pandemie

Tabulka 9: Průměrné hodnoty v Bevolenci před a po pandemii

Tabulka 10: Průměrné hodnoty Stimulace před a po pandemii

Tabulka 11: Průměrné hodnoty Bezpečnosti před a po pandemii

Tabulka 12: Průměrné hodnoty Konformismus před a po pandemii

Tabulka 13: Průměrné skóre hodnot české populace po pandemii se směrodatnými odchylkami

Tabulka 14: Průměrné skóre hodnot české ženy a muže po pandemii se směrodatnými odchylkami

Tabulka 15: Průměrné hodnoty dat Konformismu se směrodatnou odchylkou

Jednotlivé položky dotazníku

- A. Promýšlení nových myšlenek a tvořivost jsou pro něho důležité. Rád dělá věci svým vlastním originálním způsobem.
- B. Je pro něj důležité, aby byl bohatý. Chce mít hodně peněz a drahé věci.
- C. Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti.
- D. Je pro něj důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.
- E. Je pro něj důležité žít v bezpečném prostředí. Vyhýbá se všemu, co by mohlo ohrozit jeho bezpečnost.
- F. Má rád překvapení a vždy vyhledává nové aktivity. Myslí si, že je důležité v životě dělat mnoho různých věcí.
- G. Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, dokonce i když je nikdo nepozoruje.
- H. Je pro něj důležité naslouchat lidem, kteří jsou jiní než on. I když s nimi nesouhlasí, chce jim porozumět.
- I. Je pro něj důležité být pokorný a skromný. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost.
- J. Je pro něj důležité užívat si života. Rád si dopřává.
- K. Je pro něj důležité, aby si sám rozhodoval o tom, co dělá. Má rád svobodu a nezávislost na druhých.
- L. Je pro něj velmi důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho.
- M. Je pro něj důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl.
- N. Je pro něj důležité, aby mu vláda zajistila bezpečí před všemi hrozbami. Chce, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany.
- O. Vyhledává dobrodružství a rád riskuje. Chce mít vzrušující život.
- P. Je pro něj důležité, aby se vždy choval spořádaně. Chce se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatně.
- Q. Je pro něj důležité, aby ho lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne.

R. Je pro něj důležité být loajální k přátelům. Chce se věnovat lidem, kteří jsou mu blízcí.

S. Pevně věří, že by se lidé měli starat o přírodu. Péče o životní prostředí je pro něj důležitá.

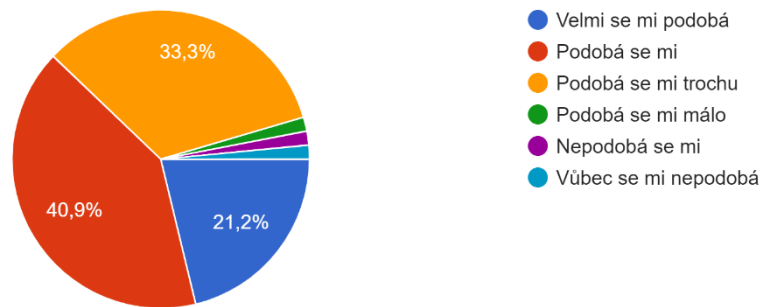
T. Tradice je pro něj důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jeho náboženství nebo v jeho rodině.

U. Vyhledává každou příležitost, aby se pobavil. Je pro něj důležité dělat věci, které mu přinášejí potěšení.

Výsledky dotazníku PVQ-21 (verze pro muže)

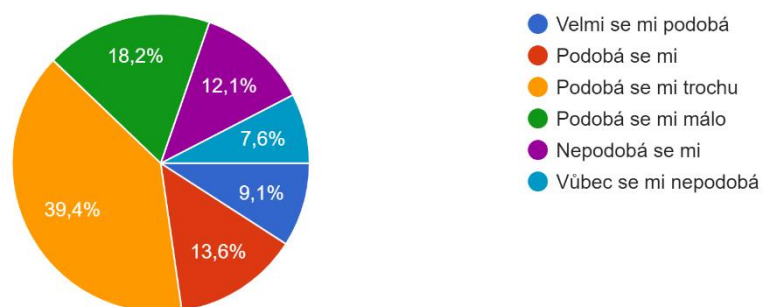
Promýšlení nových myšlenek a tvořivost jsou pro něho důležité. Rád dělá věci svým vlastním originálním způsobem.

66 odpovědí

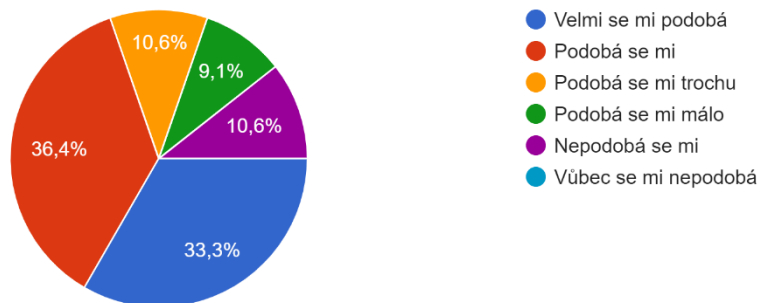
Je pro něj důležité, aby byl bohatý. Chce mít hodně peněz a drahé věci.

66 odpovědí

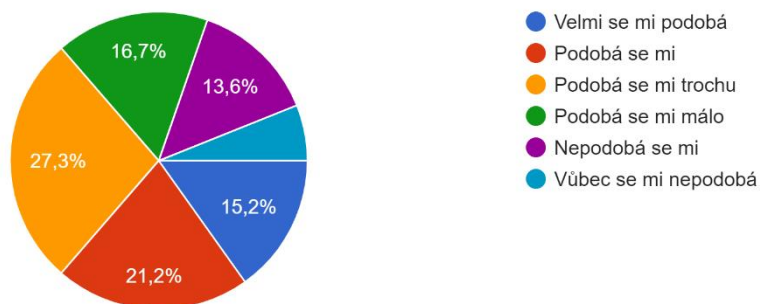
Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti.

66 odpovědí

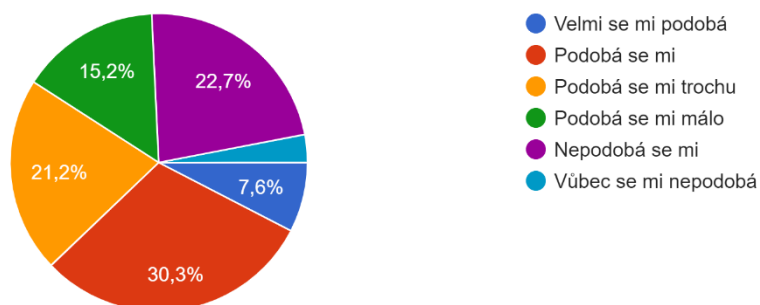
Je pro něj důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.

66 odpovědí

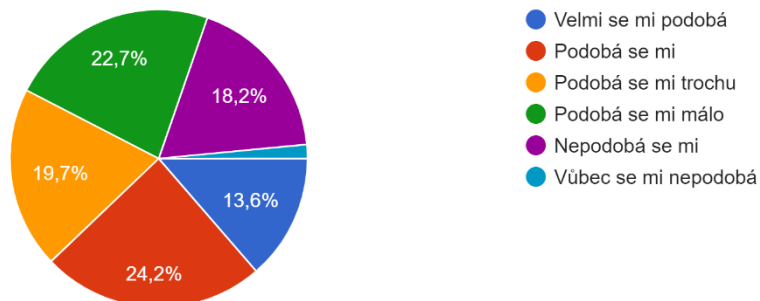
Je pro něj důležité žít v bezpečném prostředí. Vyhýbá se všemu, co by mohlo ohrozit jeho bezpečnost.

66 odpovědí

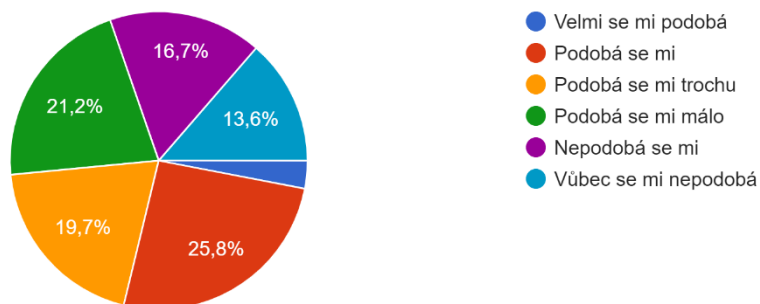
Má rád překvapení a vždy vyhledává nové aktivity. Myslí si, že je důležité v životě dělat mnoho různých věcí.

66 odpovědí

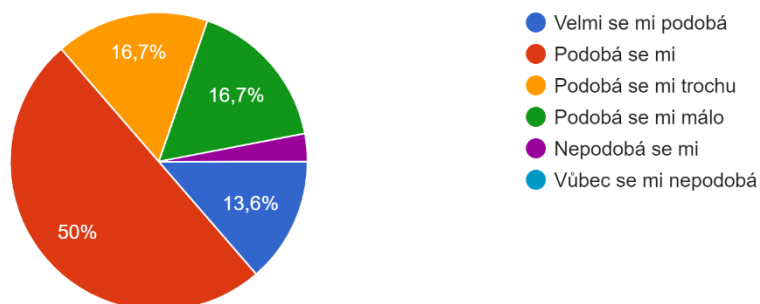
Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, dokonce i když je nikdo nepozoruje.

66 odpovědí

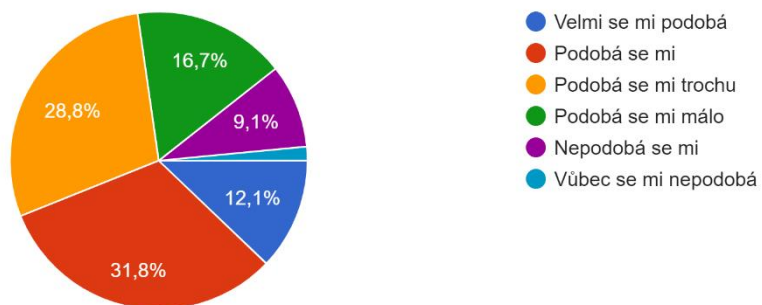

Je pro něj důležité naslouchat lidem, kteří jsou jiní než on. I když s nimi nesouhlasí, chce jim porozumět.

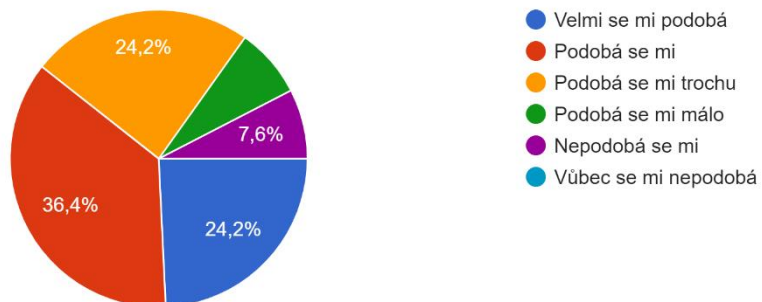
66 odpovědí

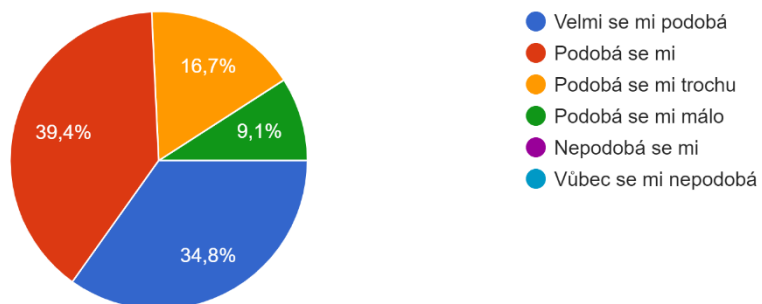
Je pro něj důležité být pokorný a skromný. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost.
66 odpovědí

Je pro něj důležité užívat si života. Rád si dopřává.
66 odpovědí

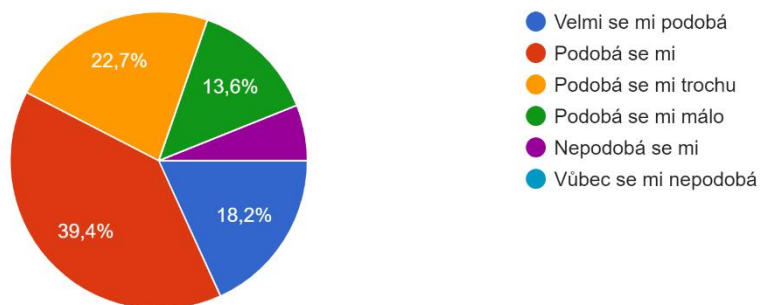

Je pro něj důležité, aby si sám rozhodoval o tom, co dělá. Má rád svobodu a nezávislost na druhých.
66 odpovědí

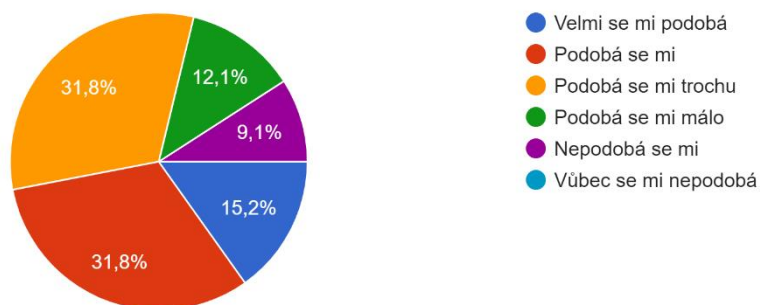
Je pro něj velmi důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho.

66 odpovědí

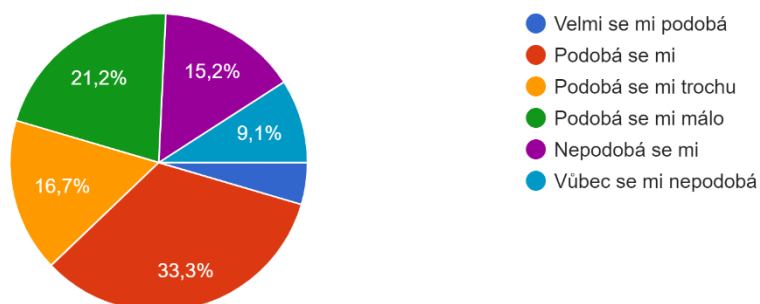
Je pro něj důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl.

66 odpovědí

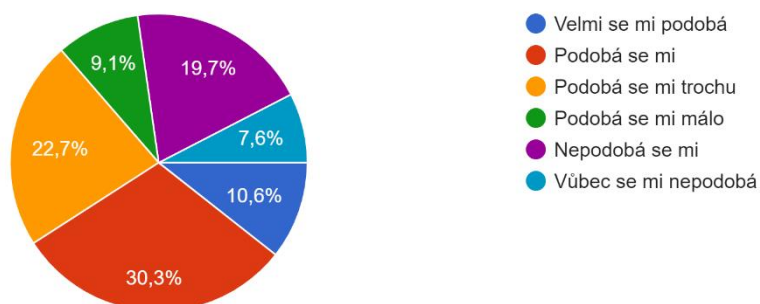
Je pro něj důležité, aby mu vláda zajistila bezpečí před všemi hrozbami. Chce, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany.

66 odpovědí

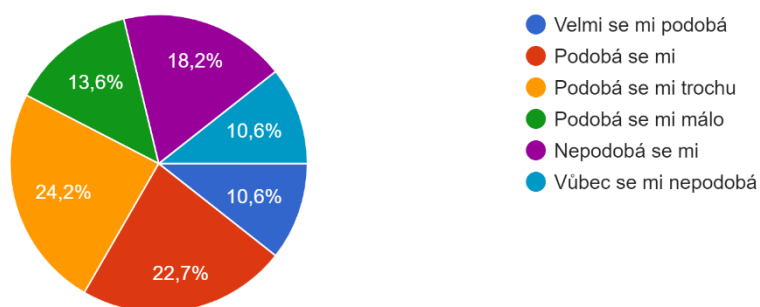
Vyhledává dobrodružství a rád riskuje. Chce mít vzrušující život.

66 odpovědí

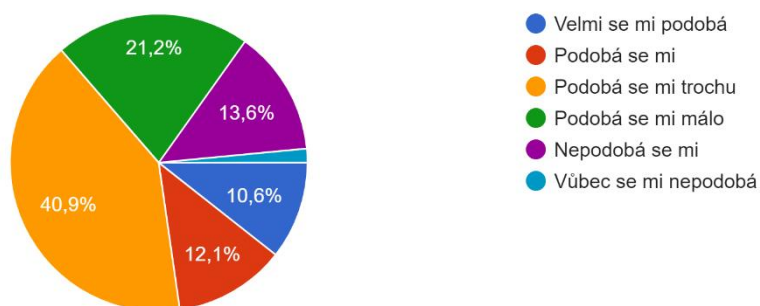
Je pro něj důležité, aby se vždy choval spořádaně. Chce se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatné.

66 odpovědí

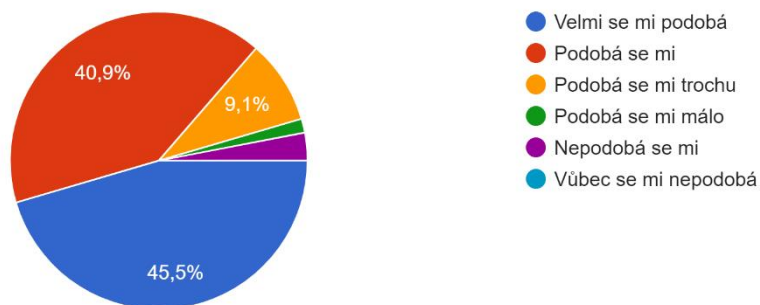
Je pro něj důležité, aby ho lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne.

66 odpovědí

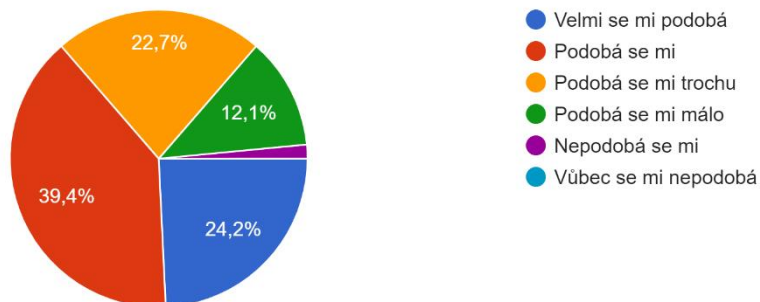
Je pro něj důležité být loajální k přátelům. Chce se věnovat lidem, kteří jsou mu blízcí.

66 odpovědí

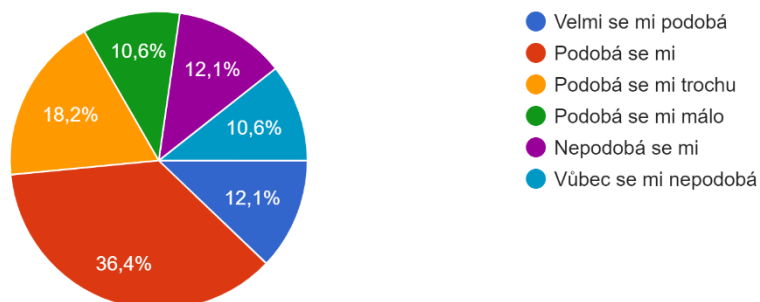
Pevně věří, že by se lidé měli starat o přírodu. Péče o životní prostředí je pro něj důležitá.

66 odpovědí

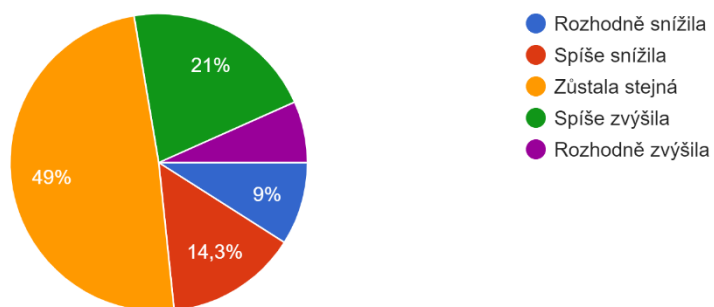
Tradice je pro něj důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jeho náboženství nebo v jeho rodině.

66 odpovědí

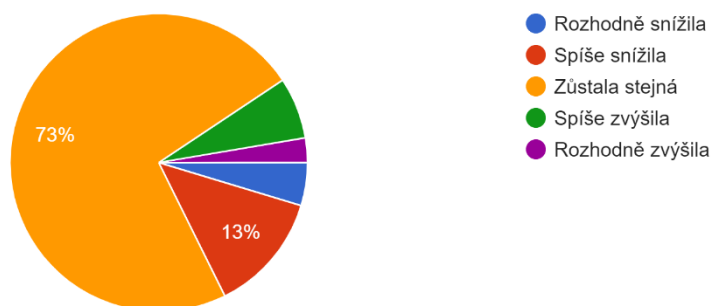
Pandemie mě ovlivnila v tom, nakolik vyhledávám nové aktivity a překvapení. Touha dělat v životě mnoho různých věcí se po pandemii:

300 odpovědí

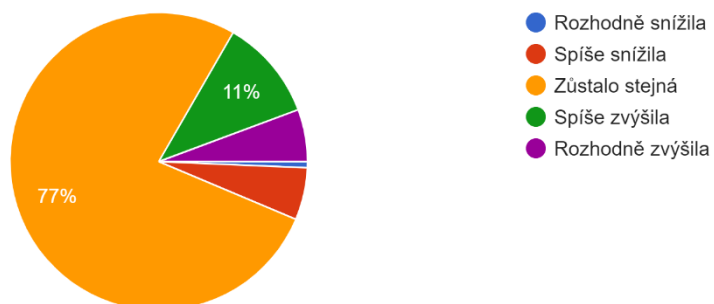
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o důležitosti být bohatý. Touha mít hodně peněz a drahé věci se po pandemii:

300 odpovědí

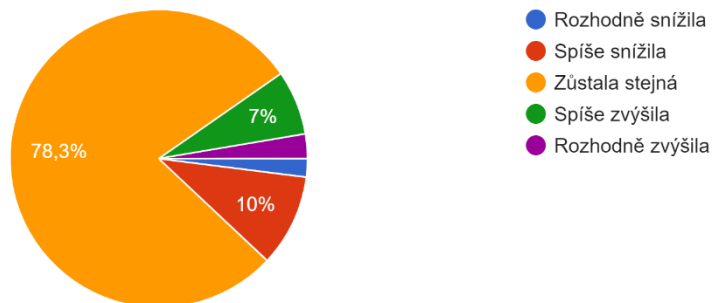
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o důležitosti jednat s každou osobou rovnocenně. Víra, že každý by měl mít v životě stejné šance se po pandemii:

300 odpovědí

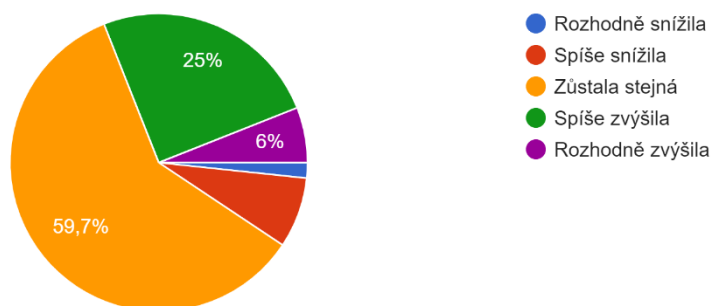
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o důležitosti ukázat své schopnosti. Touha, aby lidé obdivovali, co dělám, se po pandemii:

300 odpovědí

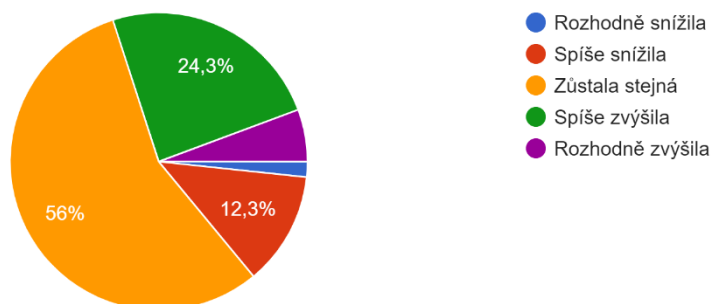
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o žití v bezpečném prostředí. Potřeba vyhýbání se všemu, co by mohlo ohrozit mé bezpečí se po pandemii:

300 odpovědí

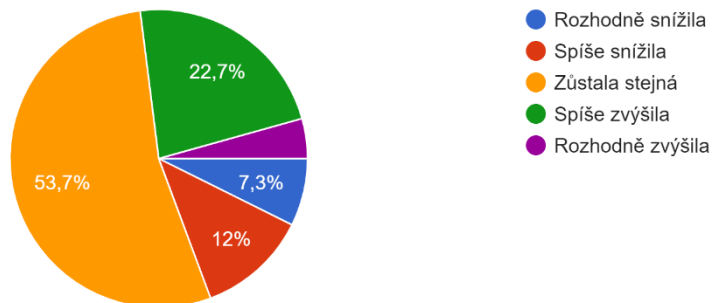
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o čínorodosti. Touha po zkoušení nových věcí se po pandemii:

300 odpovědí

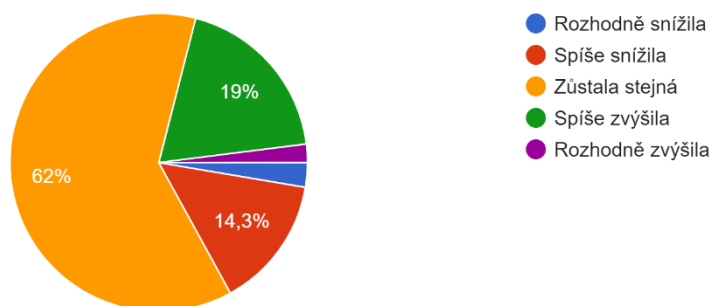
Pandemie mě ovlivnila v tom, nakolik věřím, že by lidé měli dělat, co se jim řekne. Důležitost dodržování pravidel, i když člověka nikdo nesleduje, se po pandemii pro mě:

300 odpovědí

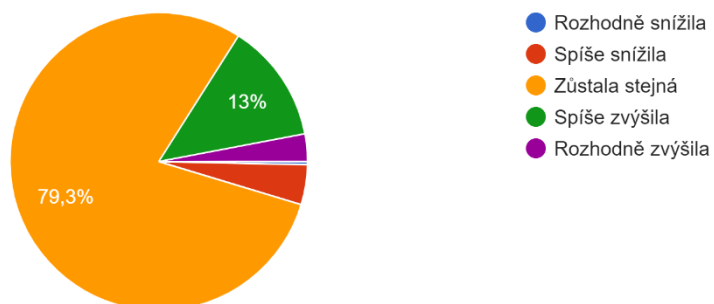
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o naslouchání lidem, kteří jsou jiní než já. Touha chtít jim porozumět, i když s nimi nesouhlasím se po pandemii:

300 odpovědí

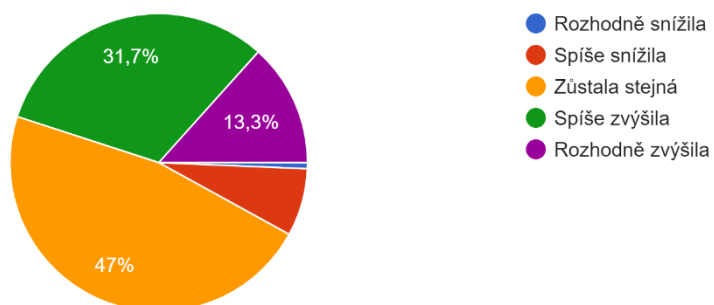
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o pokoře a skromnosti. Potřeba nesnažit se přitahovat na sebe pozornost se po pandemii:

300 odpovědí

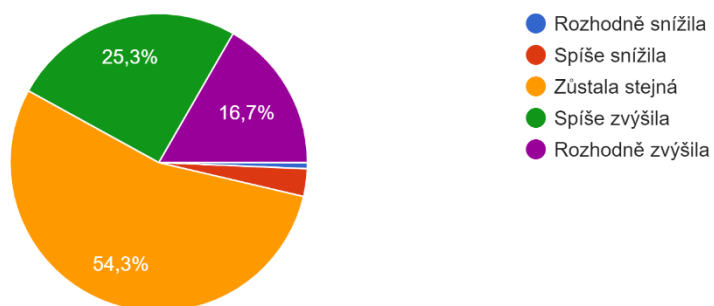
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o užívání si života. Touha po radosti z dopřávání si se po pandemii:

300 odpovědí

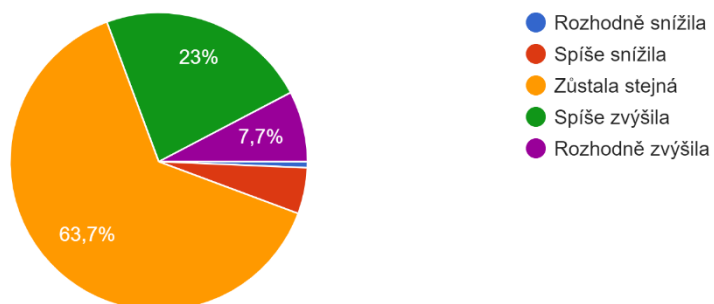
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o důležitosti rozhodovat si o tom, co dělám. Potřeba svobody a nezávislosti na druhých se po pandemii:

300 odpovědí

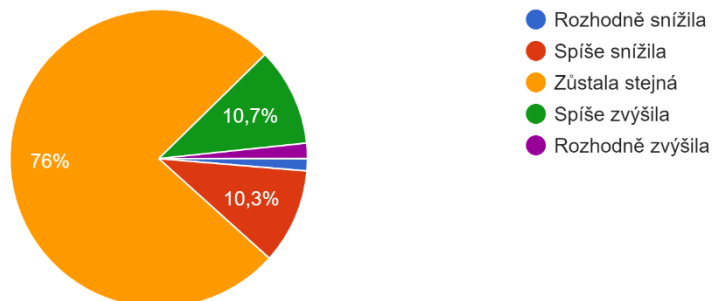
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o důležitosti pomáhat lidem okolo sebe. Touha starat se o blaho ostatních se po pandemii:

300 odpovědí

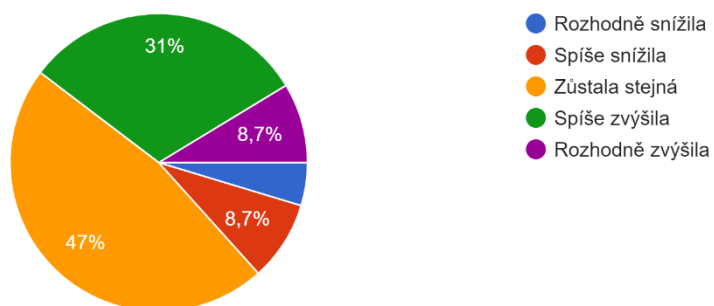
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o bytí úspěšný/á. Touha, aby lidé ocenili, čeho jsem dosáhl/a se po pandemii:

300 odpovědí

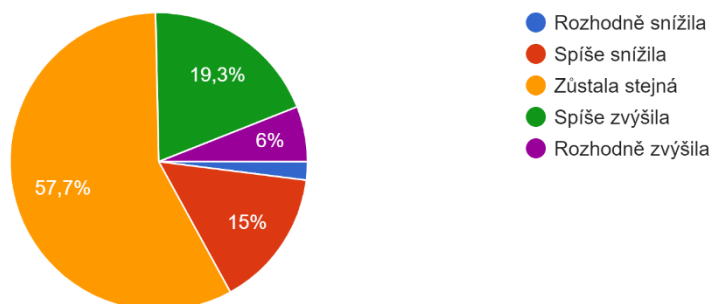
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o zajištění bezpečí vládou před všemi hrozbami. Touha, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany se po pandemii:

300 odpovědí

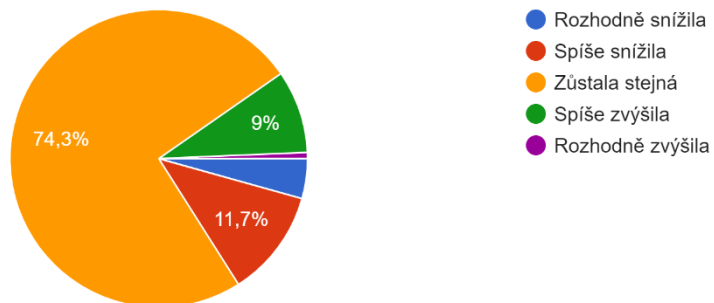
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o vyhledávání dobrodružství a riskování. Touha mít vzrušující život se po pandemii:

300 odpovědí

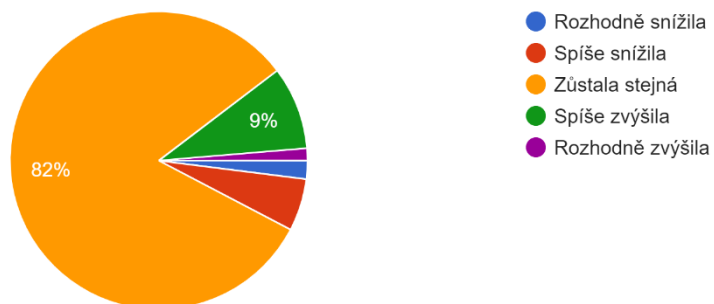
Pandemie mě ovlivnila v tom, nakolik je pro mě důležité, abych se vždy choval/a spořádaně. Touha chtít se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatně, se po pandemii:

300 odpovědí

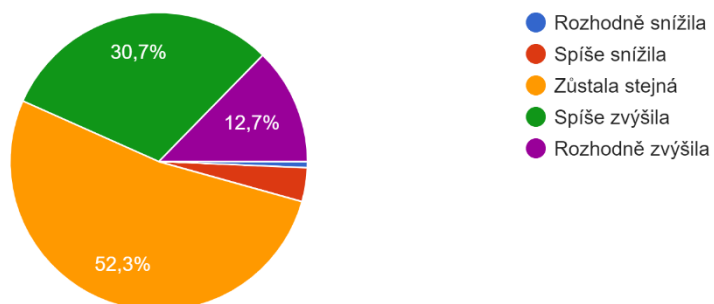
Pandemie mě ovlivnila v tom, nakolik je pro mě důležité, aby mě lidé respektovali. Touha, aby lidé dělali, co jim řeknu se po pandemii:

300 odpovědí

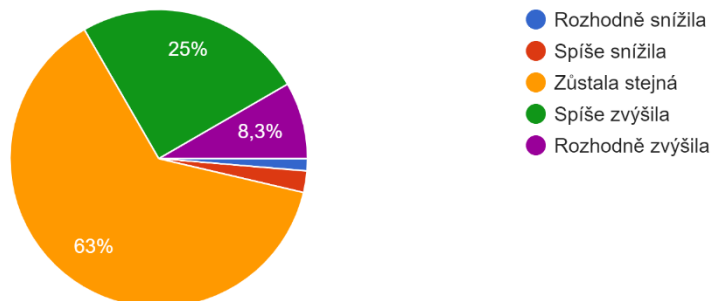
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o loajalitě k přátelům. Touha věnovat se lidem, kteří mi jsou blízcí se po pandemii:

300 odpovědí

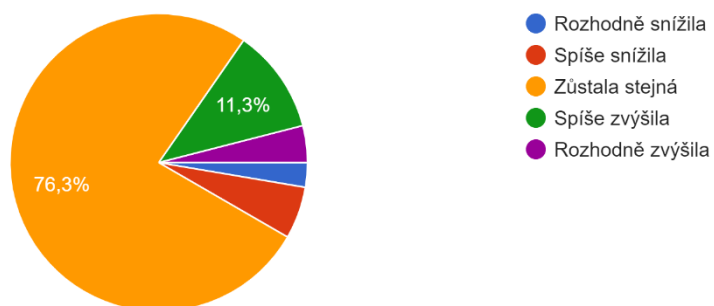
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o starání se o přírodu. Potřeba péče o životní prostředí se po pandemii:

300 odpovědí

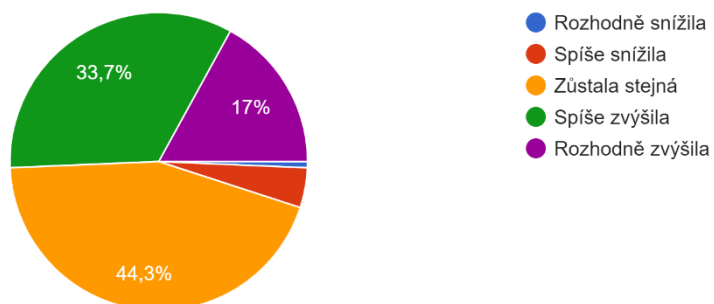
Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o důležitosti tradic. Snaha dodržovat zvyky, které se předávají v mém náboženství nebo rodině se po pandemii:

300 odpovědí

Pandemie mě ovlivnila v tom, co si myslím o vyhledávání příležitostí k pobavení. Snaha dělat věci, které mi přinášejí radost se po pandemii:

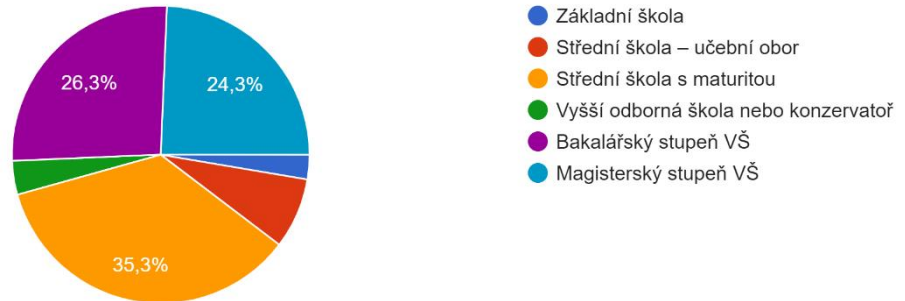
300 odpovědí

Sociodemografické položky

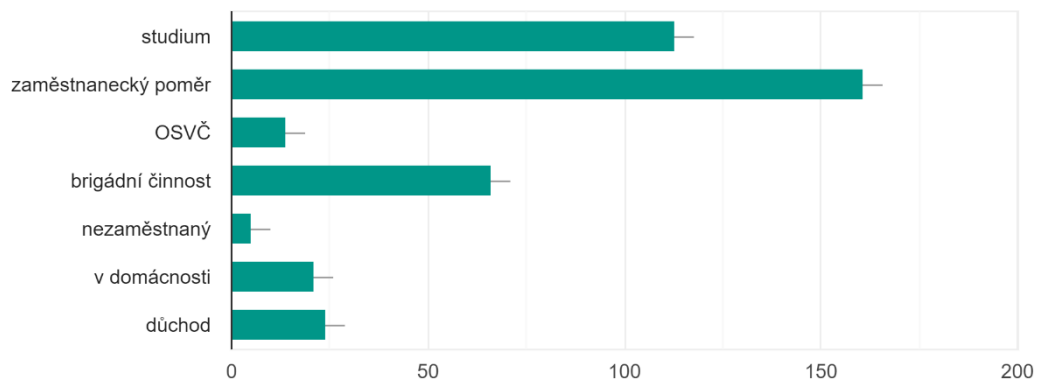
Nejvyšší započaté vzdělání

300 odpovědí

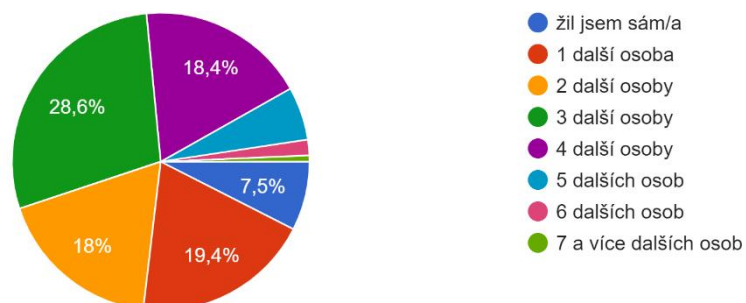
Váše aktuální pracovní činnost (může být více odpovědí současně)

297 odpovědí

Počet osob žijících ve Vaší domácnosti v době pandemie.

294 odpovědí

Byl(a) jsem v partnerském vztahu po čas období pandemie.

298 odpovědí

